HUMANITAS

KADERORGAAN VAN DE
VERENIGING VOOR MAATSCHAPPELIJK WERK
OP HUMANISTISCHE GRONDSLAG

NEGENDE JAARGANG No. 5

DECEMBER 1954

CENTRAAL BUREAU „HUMANITAS"
VONDELSTRAAT 61 — AMSTERDAM

HOOFDREDACTIE: MEJ. M. DIJKSTRA.

Sectie Kinderbescherming: Mevr. mr M. Rood–De Boer
Sectie Reclassering: P. E. Hutte

Medewerkers:

J. Boetje, mr L. A. Donker, P. Faber, mr R. Friedman–v. d. Heide, dr F. Grewel, mej. mr dr Joh. Hudig, dr J. P. van Praag, Ph. H. van Praag, prof. dr G. Th. Kempe, D. Q. R. Mulock Houwer, H. Ploeg Jr, mej. mr P. G. Prins, dr A. Querido, mr B. v. d. Waerden, M. de Vries e.a.

Adres Redactie en Administratie:
Vondelstraat 61 - Amsterdam-W. - Telefoon 89786
Giro 582000

Oplage: 2300 — Abonnementsprijs: f 5,— per jaar

INHOUD

	blz.
Dr. P. C. J. van Loon: Ontwikkelingslijnen van het Maatschappelijk Werk	105
Dr. J. v. d. Grient: De ontmoeting tussen Gevangeniswezen en Reclassering	118
Al lezend trok onze aandacht (Recl.)	122
Verslag van de Reclasseringsdag te Oisterwijk	124
H. J. Roes: Waarom gezinsverzorging?	125
Dagboekbladen van een gezinsvoogdes	127
Mej. mr. P. G. Prins: Kinderbescherming en wetgeving in het jaar 1954	129
Kinderbeschermingsliteratuur	133
A. Stoppendael: Iets over de practijk van het werk onder maatschappelijk onaangepaste gezinnen	134
Drs. P. C. J. Reyne: Erasmus in Fresco's	136

DAGELIJKS BESTUUR:

Mr dr J. in 't Veld, voorzitter
C. M. Swiebel, secretaris
dr. L. I. de Winter, penningmeester
M. Dijkstra
J. Landman
H. Ploeg Jr
E. Veuger
Mr B. v. d. Waerden
P. C. Faber, erelid

CENTRAAL BUREAU:

Vondelstraat 61, Amsterdam
Mej. M. Dijkstra, directrice
Spreekuur: Donderdag van 11–12 uur
Telefoon: K 20 - 89786

Ontwikkelingslijnen van het maatschappelijk werk

* *

INLEIDING

gehouden door dr. P. C. J. van Loon op het congres van

„Humanitas", 9 October 1954, te Hengelo

I. *Kenmerken van het maatschappelijk werk*

Het maatschappelijk werk is nog volop in ontwikkeling. Telkens worden nieuwe wegen ingeslagen, nieuwe middelen gevonden, methodieken verbeterd en organisatievormen herzien. Er is dus volop beweging. Dit voortdurend in beweging zijn vindt een oorzaak o.m. in het feit, dat het maatschappelijk werk nog zo jong is, doch vooral ook doordat de samenleving in zo'n *stormachtig* tempo *diepe* veranderingen ondergaat. De eerste aanzetten vindt men ruim 50 jaar geleden. Een belangrijke ontwikkeling doet zich vooral in de laatste 10 jaren voor. Bij alle beweging en bij de veelheid van experimenten is er toch een vaste kern, een stabiele vorm, al is deze niet altijd gemakkelijk te onderscheiden in deze phase van voortdurende ontwikkeling.

De vaste kern kan worden aangeduid door het doel. Het maatschappelijk werk stelt zich ten doel aan de medemens bijstand te verlenen bij de ontwikkeling en ontplooiing van zijn persoonlijkheid, daar waar deze in gevaar is, mits dit in gevaar zijn kan worden bestreden of voorkomen *door het bevorderen van aanpassing en/of ontwikkeling door middel van vestiging of herstel van normale omstandigheden en verhoudingen.* De mens is van nature geroepen te streven naar een zo harmonische ontplooiing van zijn persoonlijkheid. Door tal van oorzaken treden hierbij remmingen op, die in verschillende gevallen uitgroeien tot noden. Deze noden hangen dikwijls samen met de verhouding van de mens tot zijn omgeving, met zijn sociale omstandigheden, met zijn persoonlijke handicap of tekorten, met de veranderingen die zich in de maatschappij voltrekken enz. Het is mogelijk dat de bijstand door het maatschappelijk werk een psychisch, moreel of geestelijk accent heeft, het is ook mogelijk dat zij een overwegend materieel karakter heeft. Veelal zal zij echter een combinatie zijn van deze verschillende elementen. De mens is immers een totaliteit. Physieke, psychische, geestelijke en sociale invloeden zijn in het leven verstrengeld, hangen onverbrekelijk met elkaar samen en werken over en weer op elkaar in. Vertoont één van deze gegevens tekorten, dan ontstaan er spanningen, wrijvingen en

noden. De verschijningsvorm van de moeilijkheden is telkens verschillend. Het maatschappelijk werk moet zich daaraan aanpassen. Het behoort dus tot het wezen van het maatschappelijk werk, dat ook de middelen van deze arbeid steeds veranderen.

Loeff [1]) heeft het grondbeginsel van het maatschappelijk werk in een rede in 1952 te Amsterdam gehouden aldus uitgedrukt:

Waarde van de menselijke persoonlijkheid

„De mens wordt benaderd als subject. Een contact van mens tot mens komt tot stand. Dit houdt in, dat tot grondslag wordt genomen de waarde van de menselijke persoonlijkheid. Hierdoor heeft het maatschappelijk werk zich ontwikkeld tot de personalistische activiteit bij uitstek in onze hedendaagse maatschappij."

De mogelijkheid van een stelselmatige wetenschappelijk gefundeerde beïnvloeding van de menselijke persoonlijkheid zijn wij ons sterker bewust geworden door de inzichten van de zich ontplooiende sociale wetenschappen, doch vooral ook door de contacten met het maatschappelijk werk in Noord-Amerika. In het tijdschrift „Social Casework", van Mei 1954, heeft Swithun Bowers dit nog eens beklemtoond. Hij schrijft o.m.:

„De menselijke persoonlijkheid kan zijn ontplooiing slechts bereiken door zijn eigen vrije wil. Hij heeft zowel het recht als de behoefte vrij te zijn in zijn keuze. Wij mogen de mens nimmer zijn fundamentele vrijheid ontnemen zelf de middelen te kiezen voor de bereiking van zijn persoonlijke bestemming. Soms hebben we de plicht een persoon voor misbruik van zijn eigen vrijheid te behoeden, doch wij moeten altijd blijven veronderstellen, dat hij in staat is zijn eigen beslissingen te nemen, tenzij duidelijk het tegendeel is bewezen."

In de ontmoeting tussen de maatschappelijk werker en de persoon, die bijstand behoeft zal deze laatste zich zijn persoon-zijn, hetzij beter, hetzij opnieuw bewust kunnen worden en *inzicht* moeten krijgen in zijn moeilijkheden, in zijn probleem. Doch dat niet alléén. Ook de krachten ten goede moeten gewekt worden en de mogelijkheden geopend om „zich zelf" te zijn in weten en willen. Daardoor kan hij „zelf" zijn moeilijkheden overwinnen.

In feite is het maatschappelijk werk dan ook een hulpmiddel de mens in moeilijkheden in staat te stellen zich zijn persoonlijkheid beter bewust te doen worden. Teneinde deze bewustwording te kunnen bevorderen zal de maatschappelijk werker in vele gevallen kennis moeten bezitten van psychologie, de sociale paedagogie en sociologie.

Zelfwerkzaamheid

Zijn hulp zal erop gericht moeten zijn de persoon in kwestie door eigen inspanning, door zelfwerkzaamheid zijn plaats te doen vinden of hervinden in zijn levensmilieu. Het is mogelijk, dat deze vrije mens zich een derde- of vierderangs oplossing kiest. Deze oplossing kan dan de beste zijn, omdat de cliënt deze zelf gekozen heeft.

Het spreekt vanzelf, dat de maatschappelijk werker de mens moet nemen, zoals hij is. Hij mag niet oordelen of veroordelen, noch de volstrekte waarden relatief stellen. Voorts zal hij er naar moeten streven een vertrouwensrelatie op te bouwen. De persoon in moeilijkheden moet de maatschappelijk werker niet beschouwen als een representant of representante van een hem vreemd orgaan, doch als een naaste vertrouwde, die deel uitmaakt van dezelfde samenleving; al zal enige afstand bewaren geboden kunnen zijn.

Liefde of humaniteit

Het maatschappelijk werk is immers een uiting van verantwoordelijkheid van de mensen voor elkander. De eigenliefde is iedere mens ingeboren, doch tevens heeft de mens van nature de drang voor anderen iets te doen, voor anderen iets te zijn. (Behoefte om te beminnen en.... bemind te worden!). Deze liefde of humaniteit is het allesbeheersende motief van het maatschappelijk werk. Zij zal in haar oorsprong variëren naar beginselen. (We moeten ons realiseren, dat deze liefde of humaniteit steeds bedreigd wordt door de neiging van de werker zich zelf te zoeken, ook in de meest altruïstisch schijnende uitingen.)

---

[1]) Katholiek Sociaal Tijdschrift, Januari 1953.

Omdat het maatschappelijk werk een uiting van burgerzin is, is het toe te juichen, dat zoveel mogelijk burgers bij de uitvoering en leiding van het maatschappelijk werk worden betrokken. Sociologisch en sociaal-psychologisch gezien is dit zelfs een noodzakelijkheid, omdat hierdoor een doorbreking van de passiviteit of het groepsegoïsme van de bevolking, die zich heden ten dage ongetwijfeld wel eens manifesteert, wordt bevorderd. Naast uitvoering door beroepskrachten, blijft dan ook naar mijn mening in alle omstandigheden uitvoering door vrijwilligers van het grootste belang. Het maatschappelijk werk wortele in de bevolking, moet daarop gestoeld zijn. Ik zou het een maatschappelijke beweging van de bevolking willen noemen. Zou het bij de voortgaande ontwikkeling dit contact met de bevolking verliezen, dan verliest het maatschappelijk werk hét wezenlijk element en onderscheidt het zich niet langer van andere sociale instituten. Mej. Swets heeft in het tijdschrift „Het maatschappelijk werk in Friesland" van Juli 1954, het belang van werkzaamheid van vrijwilligers nog eens onder woorden gebracht. De medewerking van vrijwilligers biedt aan hen de gelegenheid uitdrukking te geven aan hun gemeenschapszin. Bij het wegvallen van deze mogelijkheid ontstaat volgens haar een gebrek aan expressiemogelijkheid en dreigt het gevaar, dat de gemeenschapszin afsterft. Men zou kunnen stellen, dat het maatschappelijk werk in feite zou moeten worden uitgevoerd door vrijwilligers met inschakeling van beroepskrachten. Gaarne wil ik met De Jongh (die over de taakverdeling tussen beroepskrachten en vrijwilligers vorige week op de Provinciale Dag te Utrecht een uitstekende rede hield) terecht een onderscheid maken tussen de functie van de vrijwilliger bij wat hij noemt het „probleemwerk" en het „solidariteitswerk".

Doch ook het probleemwerk is solidariteitswerk. Het gehele maatschappelijk werk is immers een uiting van solidariteit, is bijstand in gemeenschap op grondslag van wederkerigheid. Als iemand bijstand verkrijgt door de samenleving waartoe hij zelf behoort en waarin hij op zijn tijd ook actief is, weet hij, dat die bijstand mede het resultaat is van zijn houding en bereidheid tot het helpen van anderen. Hierdoor is het natuurlijk noodzakelijk, dat die bijstand van de naaste omgeving, van de buurt enz., ook als een gemeenschapsdaad wordt aangevoeld. Of dit bereikt wordt is voor een belangrijk deel afhankelijk van de wijze waarop het maatschappelijk werk arbeidt.

Armenzorg

De geschetste kenmerken springen bij de huidige stand van ontwikkeling van het maatschappelijk werk nog niet steeds voldoende naar voren. Ongetwijfeld zijn er nog tekorten, ernstige tekorten zowel in de methode als in de sfeer van de uitvoering. Nog groter is echter de verwarring. Sommige groepen in de bevolking beschouwen het maatschappelijk werk nog als een manifestatie van armenzorg en/of van philantropie. Met de schaduwzijden van deze twee vormen van materiële hulpverlening is het maatschappelijk werk als het ware erfelijk belast. Deze vormen vonden hun ontplooiing in de dagen van de grote sociale ellende van brede bevolkingslagen. De technische vooruitgang, die de negentiende eeuw bracht, heeft nog steeds de bittere bijsmaak van deze ellende. Uw secretaris de heer C. M. Swiebel heeft in „Van Mens tot Mens" van Mei 1954, de sociale wantoestanden uit deze tijd nog eens voor de geest gehaald door het aanhalen van enige woorden van Henriëtte Roland Holst in haar boek: „Kapitaal en arbeid in Nederland". Ik citeer:

„Men werd geboren, leefde en stierf, zonder een andere levensinhoud gekend te hebben, dan zorg voor de vervulling der grofste materiële behoeften en geen andere vreugde dan zinnelijke bedwelming.... Hun ellende was die van schepselen, zwak in lichamelijk opzicht, nog zwakker in geestelijke krachten." Enige verlichting van de materiële ellende bood de armenzorg. Deze zorg, die mede de liefde op humaniteit als motief had, kon niet doeltreffend de situatie aanpakken. Gezorgd werd voor voedsel, kleding, dekking en schoeisel. Er was geen sprake van aanpak van de noden naar hun oorzaken, noch van een bijstand afgestemd op de waarde van de menselijke persoonlijkheid, die in principe behalve materieel vooral ook psychisch, moreel en geestelijk is gericht. Datgene wat juist de bijstand tot maatschappelijk werk stempelt, ontbrak. Zo goed en zo kwaad als het ging zalfde men de wonden, zonder chirurgisch in te grijpen.

Sociale zekerheid

Aan de materiële ellende moest een einde worden gemaakt. De mens heeft om tot een harmonische ontplooiing van zijn persoonlijkheid te geraken een zekere materiële welstand

nodig. Om deze voor de brede lagen van de bevolking veilig te stellen waren grootscheepse maatregelen van sociale politiek noodzakelijk.

Deze kwamen er, mede dankzij de sociale beweging. Verbod van vrouwen- en kinderarbeid, beperking van de werktijden, verbetering der toestanden in de fabrieken, verbetering van de huisvesting, onderwijs voor iedereen, materiële voorzieningen bij ongeval, ziekte, invaliditeit, werkloosheid, ouderdom enz. Er is een stelsel van zekerheden geschapen, waardoor aan grote groepen van de bevolking een materiële basis van bestaan gewaarborgd is, die een uitgangspunt biedt voor hun mens-ontplooiing. De sociale beweging streed voor deze zegeningen onder de leuze van sociale rechtvaardigheid. Zij verwierp liefdadigheid, niet slechts wegens het gebrek aan doeltreffendheid, doch ook wegens de afhankelijkheid, die zij in de situatie van die dagen schiep. Ieder had recht om vrij te kunnen leven. Er wordt nog wel eens de fout gemaakt liefde of humaniteit synoniem te stellen met de liefdadigheid van die dagen. Dit is niet juist. Ook de strijd voor de sociale rechtvaardigheid had en heeft naar mijn mening eveneens als kern en bezielend motief de persoonlijke liefde, de humaniteit. Ik wil hier ook graag vaststellen, dat de sociale zekerheid een sterk geestelijk accent heeft. Bewust beoogt zij de basis te bieden om ieder in staat te stellen volledig mens te zijn.

De samenstellers van „De weg naar vrijheid" stellen dit in de volgende bewoordingen: „Dat de sociale zekerheid zich openbaart in een aantal concrete, materiële voorzieningen, mag ons inzicht niet verblinden. De mens die onzeker en verbijsterd in het leven staat, die angst heeft voor de dag van morgen en naar de toekomst niet met vertrouwen uitziet, doch met vrees opziet, lijdt evenzeer schade aan zijn ziel als aan zijn lichaam." (blz. 344).

In een sfeer van psychische rust en zekerheid kan de mens zich het best naar alle zijden ontwikkelen. Levensgeluk is een totaal met vele componenten. Hoe belangrijk het materiële hierbij ook is, het is toch voornamelijk een voorwaarde. Psychisch evenwicht en geestelijk bevredigd zijn, kunnen beminnen en bemind worden, te leven in een omgeving die je waardeert en waarin je een taak hebt te vervullen, deze en andere facetten van het levensgeluk hangen nu eenmaal nog van andere factoren af dan sociale zekerheid. Krachtens de aard van de sociale zekerheid kan de individuele benadering van de mens met het doel bijstand te verlenen tot ontplooiing van de persoonlijkheid haar taak niet zijn. Het is de functie van het maatschappelijk werk de noden, die deze individuele benadering vragen en dus niet door middel van maatregelen van sociale politiek kunnen worden bestreden, aan te pakken. Hierbij zal het ook de oorzaken moeten aantasten, of eventueel voorkomen. Zonder sociale zekerheid is dit moderne maatschappelijk werk niet denkbaar. Prof. dr. Sj. Groenman noemde het maatschappelijk werk zonder de achtergrond van algemene sociale voorzieningen terecht een lapwerk zonder wortels. [2])

II. *Vormen van maatschappelijk werk*

Het maatschappelijk werk kent drie vormen van aanpak van de sociale moeilijkheden van individu en gezin, drie verschillende opzichten waaronder de ontmoeting met de mens plaatsvindt: sanerend, preventief, beschermend. Deze vormen komen bij de bijstand door het maatschappelijk werk in de meeste gevallen gecombineerd voor, doch veelal gaf één de stoot tot het persoonlijk contact; één prevaleert. De grondoorzaak van de moeilijkheden is hiervoor beslissend.

1. *Beschermend*

Is de hoofdoorzaak niet meer op te heffen, bijvoorbeeld de lichamelijke handicap van een minder-valide, dan is de bescherming nodig, zodanig dat hij of zij in staat gesteld wordt met de beperktere mogelijkheden tot een zelfstandige en vrije ontplooiing van zijn persoonlijkheid te geraken. Beïnvloeding van de persoon, van zijn omgeving en sociale omstandigheden is hiervoor noodzakelijk. Door deze arbeid vindt tevens preventie plaats van noden, zoals verlies van eigen waarde, verbittering, geestelijke onmacht. Dit maatschappelijk werk saneert ook, heft oorzaken van moeilijkheden op: (vereenzaming) door bevordering van sociaal contact en morele steun.

---

[2]) Tijdschrift voor Maatschapelijk Werk, 5 Juli 1952.

2. *Sanerend*

Is het doel de oorzaken weg te nemen, dan is sanering primair. De ouders hebben bijvoorbeeld te kampen met aanpassingsmoeilijkheden ten gevolge van verlies van traditionele bindingen en verandering van levensgewoonten. De kinderen gaan hun eigen weg. Een intiem gezinsleven, waaraan beiden, ouders en kinderen, zozeer behoefte hebben, bestaat niet meer. Voorlichting aan de ouders, gesprekken, hulp bij het zelf ontdekken van het probleem, tast deze nood in zijn oorzaak aan. Ook bescherming vindt plaats: dikwijls niet meer te veranderen is het feit, dat de kinderen in de traditionele omgeving niet voldoende zijn opgevoed in zelfstandigheid en persoonlijke keuze. De aanpassing van de ouders biedt een tegenwicht voor dit tekort. Voorkomen wordt dat het gezin verder sociaal afzakt.

3. *Preventief*

Oorzaken van nood kunnen dikwijls worden voorkomen door preventief werk. Als gezinnen of alleenstaande personen met het oog op de werkgelegenheid verhuizen van een nog merendeels agrarisch georiënteerde samenleving naar het woonmilieu van een grootstad, dan moet het maatschappelijk werk zorg dragen voor sociale begeleiding van deze migratie. Toch kan een zeker gebrek aan aanpassing in de eerste tijd niet worden voorkomen. Het maatschappelijk werk in het nieuwe woonmilieu zal hier opheffend moeten werken. Niet weg te cijferen is het feit, dat het gezin of de persoon in een ander klimaat is opgegroeid en grotendeels gevormd. De spanningen die hieruit kunnen voortvloeien voor de ontplooiing van de persoonlijkheid vinden bescherming bij het primair preventief gerichte werk voor migranten.

Ik schetste u drie gevallen van sociale nood van vrije mensen. Het psychisch, morele en geestelijke aspect van deze noden bleek overwegend te zijn.

Sociale wetenschappen fundament van werkmethoden

Dit is bijna steeds het geval en karakteriseert de taak van het maatschappelijk werk. De ontwikkeling van sociale wetenschappen als de individuele en sociale psychologie, de sociale psychiatrie, de paedagogie en sociologie geven nadere en nieuwe inzichten in de werkelijke oorzaak van de individuele sociale moeilijkheden en de middelen om deze aan te pakken. Deze snelle evolutie der sociale wetenschappen, die nog lang niet beëindigd is, levert het maatschappelijk werk moeilijkheden op om het tempo bij te houden. Deze wetenschappen bieden immers het fundament voor een verantwoorde behartiging van het maatschappelijk werk. Verantwoord maatschappelijk werk verandert dan ook regelmatig van methode en verschijningsvorm. Het kan niet anders of er worden nog fouten gemaakt en er blijven nog leemten over. De buitenstaander mag het maatschappelijk werk niet oordelen naar deze tekorten, doch houde voor ogen dat het maatschappelijk werk een beweging wil zijn voor en gedragen door de bevolking, die bijstand wil verlenen, mede op basis van de inzichten der sociale wetenschappen, aan elkeen die door een of andere oorzaak in sociale moeilijkheden komt te verkeren.

Studie en planning

Studie en planning vragen bij de gang van de ontwikkeling van het maatschappelijk werk steeds meer aandacht en tijd. Eigen ervaring en inzicht is veelal onvoldoende om verantwoord te kunnen werken, hoewel de levenswijsheid van verstandige, goed ingestelde mensen, niet mag worden onderschat. Uitwisseling van ervaringen en gezamenlijk zoeken naar de juiste methode plaatselijk, regionaal, landelijk en zelfs internationaal, is noodzakelijk.

Bijscholing

Wil het maatschappelijk werk zijn taak blijvend aan kunnen, dan is voortdurende bijscholing van beroepskrachten en vrijwilligers ten aanzien van de ervaringen en nieuwe inzichten een eis. Het verschijnsel van veroudering van eigen kennis zien wij op vrijwel elk levensgebied. Denk aan medici, ingenieurs, economen. Het maatschappelijk werk, dat zo nauw samenhangt met de voortdurende veranderingen en verschuivingen in onze dynamische wereld is misschien op dit punt nog wel het gevoeligst.

III. *Ontwikkeling van het maatschappelijk werk*

Groei

Er bestaat ongetwijfeld samenhang tussen de ontwikkeling van de samenleving en die van het maatschappelijk werk. De activiteiten, die in een vijftigtal jaren door het maatschappelijk werk worden ontplooid, weerspiegelen een stuk van de sociale ontwikkeling der maatschappij. Rond de eeuwwisseling, toen de eerste sociale wetten tot stand kwamen, zag het maatschappelijk werk het als haar voornaamste taak de materiële en immateriële noden, die bleven voortbestaan, aan te pakken. Men richtte zich dan ook tot de personen, of groepen van personen, die door een persoonlijke handicap of tekort op physisch en/of psychisch terrein en/of mede door ongunstige sociale omstandigheden, aan de zelfkant bleven van de samenleving. Kinderbescherming en reclassering ontwikkelden zich. Speciale aandacht hadden ook de arbeiders in fabrieken. Naast arbeidersbescherming achtte men het fabrieks-maatschappelijk werk gewenst. De zichtbare noden, die door de sociale belangstelling van die dagen het sterkst spraken blijven uiteraard lange tijd dé centrale plaats innemen.

Individueel maatschappelijk werk, groepswerk, maatschappelijk opbouwwerk

Steeds meer krijgt men echter oog voor alle aspecten van de levenseenheid van de mens. Men ontdekt de invloed van sociale situaties op het geestelijk en zedelijk leven. Geleidelijk worden de methoden steeds meer verfijnd en gedifferentieerd. De beïnvloeding van de verschillende milieu's gaat men meer en meer zien als één van de voornaamste taken. Dientengevolge benadert het individueel maatschappelijk werk behalve het individu ook systematisch het gezin. Naast het individuele werk groeit het groepswerk — de methode „in" de groep het individu te beïnvloeden —, (sociale jeugdzorg). Vooral na de oorlog 1940—1945 constateert men, dat er om de individuele benadering het grootste effect te doen sorteren nog iets anders nodig is. De buurt, de plaats, de streek behoeven qua omstandigheden, instituten en menselijke verhoudingen beïnvloeding. Het *maatschappelijk opbouwwerk* dient zich aan. Dit bij zijn planning op het individu of (kleine) groepen afgestemde opbouwwerk is het noodzakelijk complement van het groepswerk en het individueel werk. Over en weer vullen deze werkmethoden elkaar aan en zijn los van elkaar onvolledig en ondoelmatig. De preventie prevaleert in dit uitgegroeide maatschappelijk werk meer en meer.

Stootkracht gericht op gehele bevolking

Personen aan de zelfkant van het leven, die zich in mindere mate kunnen handhaven, hebben niet langer alleen de aandacht. Het werk richt zich op alle groepen der bevolking, op ieder die in sociale moeilijkheden verkeert, of dreigt te geraken. Deze ontwikkeling moge worden toegelicht aan de hand van enkele sociale veranderingen en van activiteiten van maatschappelijk werk, die mede in dit verband tot ontplooiing kwamen of in voorbereiding zijn.

Ontwikkeling in samenhang met de veranderingen in de samenleving

Eén van de meest opvallende verschijnselen is de vermeerdering van de bevolking. 1850: 3.000.000; 1890: 4.500.000 en 1954: 11.000.000. Tegelijkertijd heeft een fabelachtige ontwikkeling van de techniek plaats gevonden, welke ontwikkeling nog lang niet is beëindigd doch integendeel nog aan het begin staat. Platteland en stad komen indringend met elkaar in aanraking. Industrialisatie leidt tot verdergaande verstedelijking. De sfeer van het menselijk samenleven is sterk veranderd. In grote delen van het land hebben de levensgewoonten en sociale normen hun band met de oude organische gemeenschapsvormen (die op het platteland nog hier en daar voortleven) verloren. Gezin, familie, buurtschap hebben minder invloed op de persoonlijkheidsvorming. De traditionele geslotenheid en vertrouwdheid is grotendeels weggevallen.

Daartegenover staat, dat het leven meer en meer, buiten het individu om, „georganiseerd" wordt. Daar tussendoor speelt een massaficering, waardoor dit leven in organisaties vervlakt. Voorts is het tempo enorm opgevoerd; arbeid en ontspanning maken het leven uit; geestelijke bezinning kost te veel tijd, tegen dat men bejaard wordt zal men er nog wel

eens over denken. Max Dendermonde heeft in zijn nieuwe roman „De wereld gaat aan vlijt ten onder" dit proces scherp gekarakteriseerd. De menselijke verhoudingen zijn zakelijker geworden, onpersoonlijker; te midden van de massa groeit voor velen een welhaast ondragelijke eenzaamheid.

Deze sociale veranderingen zijn op zich noch goed noch slecht. Het gaat er om of de mens in staat is zich in de ontstane situatie te ontplooien. Dit zal voornamelijk van zijn persoonlijkheidsvorming afhangen. Waar de oude sociale bindingen op het platteland nog overheersen kan men ook schaduwzijden constateren; gebrek aan persoonlijkheidsvorming, een tekort aan persoonlijke keuze. De sociale contrôle van de buurt of het dorp heeft soms een goede, soms een slechte werking. Waar deze leefvormen van het traditionele gebonden samenlevingstype overgaan in die van het zakelijker onpersoonlijker type, ontstaan moeilijkheden in verschillende verschijningsvormen, die de aandacht hebben van het maatschappelijk werk. Het maatschappelijk gezinswerk constateert, dat in de traditionele omgeving dikwijls nood ontstaat van de jeugd; gebrek aan ontplooiing en tekort in zelfstandigheidsopvatting, alsmede aanraking met andere zeer verschillende levensstijlen (zedendelicten, criminaliteit). De jeugd werkt op fabrieken of trekt naar de stad. Andere levensgewoonten en sociale normen. Bij thuiskomst in het ouderlijk gezin ontstaan botsingen. Huishoudelijke voorlichting en gezinsvoorlichting ontwikkelen zich. Het maatschappelijk werk in de bedrijven behoeft dringend aanvulling door systematische voorlichting en voorbereiding van de gezinnen en hun wijdere omgeving. Het meisje en de jongen die naar de fabriek gaan krijgen te weinig levenskans, te weinig voorbereiding op het leven als mens. Levensscholen voor meisjes en jongens vullen aan, waarin de maatschappij te kort schiet. Van hieruit vindt door het maatschappelijk werk tevens beïnvloeding plaats van het gezinsmilieu. Belangstelling van de ouders voor de kinderen ook voor hun arbeid, moet worden gewekt. Het gezin moet de vertrouwens- en energiebron blijven. De ouders kunnen bij alle veranderingen het minst mee. Zij hebben het wellicht het moeilijkst. Zij krijgen geen bijscholing. Hun aanpassing en ontwikkeling heeft ten dele stilgestaan. Zij willen nog graag leven en laten leven, zoals dat in hun kinderjaren de gewoonte was. Bureau's voor levens- en gezinsmoeilijkheden en vooral het preventieve gezinswerk van sociale voorlichting, cursussen, excursies, groeps- en persoonlijke gesprekken vinden hier hun taak. Het gezag en de autoriteit van de ouders hebben aanzienlijk ingeboet. De kinderen hebben beter onderwijs genoten en behalve het onderwijs vormt de jeugdbeweging een nieuwe autoriteit. De ouders laten het over. Die „anderen" zullen het wel beter weten. „De meester heeft het gezegd." Men schuift de verantwoordelijkheid van zich af. Sociaal paedagogisch groepswerk voor ouders met individuele benadering en achtergrond is dringend gewenst met het oog op de toekomst van de kinderen en het levensgeluk van de ouders. gebrek aan huiselijkheid, intimiteit en vertrouwen werkt in de kinderen soms nog lang door. Sociale recreatie voor de jeugd, doch ook voor de ouders, als onderdeel van het systematisch maatschappelijk werk, is dringend gewenst. Niet alleen het industrie-arbeidersgezin, doch ook het boerengezin, het gezin van de landarbeider, de ambtenaar, de middenstander, de onderwijzer enz., verkeert op het punt van aanpassingsmoeilijkheden in merendeels gelijksoortige omstandigheden. Het wijkhuis kan een hulpmiddel zijn voor dit gezinswerk. Het wijkhuis kan tevens uitgroeien tot buurthuis waar sociale recreatie een sociaal cultureel werk gericht wordt op het gezin en het sociaal groepsleven mede doelbewust vorm geeft. Het schoolmaatschappelijk werk signaleert in een vroegtijdig stadium gezinsmoeilijkheden en invloeden van de omgeving uit het afwijkend gedrag van het kind. Sociale jeugdzorg vult de maatschappelijke tekorten aan. Tussen al deze activiteiten van het maatschappelijk werk bestaat een nauwe samenhang, alle schakels moeten zoveel mogelijk in elkaar passen. De gezinsverzorging voorkomt het over het hoofd groeien van het gezin waar burenhulp en grootouders niet langer bijstand bieden. De emancipatie van de vrouw bracht het meisje op fabriek of in kantoor of in het sociaal werk. Bij huishoudelijke moeilijkheden kan zich bijna geen enkel gezin meer zelf redden, behalve wellicht in enkele plattelandsgebieden. Hier zal echter ook dikwijls de functie van de familieleden in het bedrijf een rem betekenen voor goede hulp. De maatschappelijk werkster van de gezinsverzorging verricht preventief gezinswerk. Zij kan raden, bemiddelen en opsporen. Zijn er sociaal zwakke tendenties, dan kan tijdig worden ingegrepen. Het geleidelijk verdwijnen van de samenwoning met de grootouders heeft mede tot gevolg, dat de ouders grotere verantwoordelijkheid voor de kinderen kunnen ontplooien. De bejaarden moeten echter gehuisvest worden. Hun aantal neemt steeds toe. Hun zelfstandigheid moet be-

vorderd worden. Sociaal contact voorkomt het ontstaan van noden. Het maatschappelijk werk voor bejaarden ontwikkelt zich.

Ouders, jeugd, alleenstaanden en bejaarden zijn in onze samenleving groepen met specifieke problemen, die in verschillend opzicht een eigen psychologisch gerichte benaderingswijze vragen. Allen hebben er behoefte aan in hun naaste omgeving erkend en bemind te worden. Op deze naaste omgeving moet het maatschappelijk werk, als er onder hen sociale moeilijkheden zijn, vooral zijn stootkracht mede richten. Het gezin, de buurt, de stad of streek heeft systematische beïnvloeding nodig. Drie grote werkterreinen vragen bijzondere aandacht in onze hedendaagse samenleving.

Maatschappelijk werk en welzijnswerk ten plattelande

Het maatschappelijk werk en welzijnswerk ten plattelande, vormt als het ware een eigen beïnvloedingscentrum t.a.v. de omstandigheden en het menselijk leven in een agrarisch georiënteerde gemeenschap. De invloed van industrialisatie, emigratie en andere vormen van beweging wordt hierin betrokken. Dit maatschappelijk werk zoekt nog naar vormen en methoden. Het zal zijn typische plaats behouden zolang de plattelandssamenleving zich wezenlijk blijft onderscheiden van de stedelijke.

Maatschappelijk werk gericht op sociale aanpassing

De sociale, psychische en geestelijke omschakeling in versneld tempo bij industrialisatie, snelle ontwikkeling van een industriegebied e.d., vraagt eveneens een systematische beïnvloeding door het maatschappelijk werk. Het aanpassingsproces moet in enkele jaren plaatsvinden. De omstandigheden dulden geen groei gedurende een generatie, al vraagt de menselijke natuur dit wel. Ontwikkelingsgebieden, IJmond, Nieuwe Waterweg, Delfzijl, Vlodrop, enz. vragen de aandacht. Ook daar waar andere bijzondere structuurveranderingen plaatsvinden richt het maatschappelijk werk zich op de psychische en morele omschakeling. Buurthuiswerk, sociaal-cultureel werk, sociale recreatie en individuele sociale voorlichting zoeken als typische functie van het maatschappelijk werk naar hun vorm en methode. De bevordering van de maatschappelijke aanpassing en de „ontwikkeling" door het maatschappelijk werk moet de mens brengen tot grotere zelfstandigheid, bewuster persoonlijke keuze, harmonische ontplooiing, ook van het geestelijk leven.

Maatschappelijk werk in de grote stad

Vooral de binnenlandse migratie moet in verband met de overplanting uit de vertrouwde omgeving en samenlevingsstructuur tot spanningen leiden, welke slechts door individuele benadering kunnen worden opgevangen. We lezen in historische geschriften dat in 1890 de overplanting van arbeiders uit Oss naar Rotterdam leidde tot een maatschappelijk en zedelijk verval. De sociale zekerheid van vandaag biedt waarborgen, dat de nood thans niet die vormen kan aannemen als vroeger. Toch blijft het gevaar bestaan van de maatschappelijke en geestelijke mislukking van onze migranten van vandaag. Dit moet worden voorkomen. Bij de analyse van dit vraagstuk dringt zich aan ons op, dat de grote steden van vandaag woonmilieu's zijn zonder bindingen. Een bundel activiteiten van het maatschappelijk werk richt zich speciaal op de stad. Ook hierbij is het nog zoeken naar vormen en methoden. Gestreefd wordt naar individuele bewustwording, goede functionnering van het gezin en ingroeien in de naaste omgeving. Welke psychische invloeden veranderen het menselijk denken en leven in een grote stad? Enerzijds zien wij een steeds grotere groep die zich vereenzaamd voelt, die in de stad zonder bindingen te weinig levenskansen krijgt. Jongens en meisjes en oudere alleenstaanden verdienen hier dan ook de grootste aandacht van het maatschappelijke werk. Vereenzaming ook in de zin van collectieve verdringing leidt tot ontworteling.

Anderzijds tasten wij nog in het duister over de houding van het gezin tot zijn naaste omgeving in de grootstad. Er zijn symptomen dat men zich isoleert, dat men geen behoefte heeft aan het contact met de buurt en de maatschappelijke organisaties. Is dit een blijvende tendens, of slechts een tijdelijke reactie op het te veel georganiseerde menselijk leven? Welke is de vloed van de nieuwbouw? Sociale opbouw van de wijken vraagt de aandacht van het maatschappelijk werk. Het leven buiten het gezin moet meer op het gezin gericht worden. Recreatie, organen voor maatschappelijke en geestelijke ontwikkeling en andere

instituten moeten hun activiteiten instellen op het gezin. Het meest verontrustend is het nog dat door de gecompliceerdheid van de samenleving en de verzakelijking van de menselijke contacten in de gezinnen grote noden kunnen groeien, die als zij openbarsten, als zij zich uiten, welhaast niet meer te bestrijden zijn. Het is een teken des tijds, dat allerwegen neurosen worden geconstateerd. Voorposten van het maatschappelijk werk zijn de verwijsbureau's, de bemiddelingsinstanties, doch ook de wijkverenigingen of -gemeenschappen, de vrijwilligersclubs enz. Hier liggen mogelijkheden tot inschakeling van de bevolking. Daardoor wordt een tegenwicht geschapen tegen isolering, vereenzaming en massaficering.

Maatschappelijk werk in verband met bijzondere aanpassingsproblemen

Het spreekt vanzelf, dat het maatschappelijk werk, direct samenhangende met de sociale veranderingen in de samenleving grote aandacht heeft voor de aanpassing van personen en groepen die nieuw in deze samenleving worden ingebracht. Men heeft hier twee aanpassingsproblemen: van de personen en de groepen aan de nieuwe samenleving en van de samenleving aan de groepen. Maatschappelijk werk voor gerepatrieerden, vluchtelingen, arbeiders van vreemde nationaliteit (Intereuropese migratie) e.d.

Maatschappelijk werk t.a.v. personen met handicap enz.

Naast de boven aangestipte activiteiten van het maatschappelijk werk moet even intensief het oog gericht zijn en blijven op de sociale nood van personen en groepen van personen ten gevolge van een handicap of tekort op psychisch en/of physisch terrein en/of bijzonder ongunstige sociale omstandigheden. De preventie is hier niet primair, maar ligt wel in dit sanerende en beschermende maatschappelijk werk besloten. Genoemd kan worden het maatschappelijk werk voor lichamelijk gehandicapten en zieken. Van geheel andere aard is het maatschappelijk werk voor zwakzinnigen, waaronder BLO-nazorg en geleide tijdsbesteding, voor a-socialen, voor prostitué's, alcoholisten enz. De kinderbescherming en reclassering hebben een zelfde belangrijke functie als in de eerste dagen van het maatschappelijk werk.

De grote winst van de ontwikkeling van het maatschappelijk werk is gelegen in het feit, dat men allereerst systematisch tracht noden te voorkomen. Velen die de zorg van kinderbescherming en reclassering nodig hadden waren min of meer slachtoffers van hun tijd. Ook thans is dit nog in grote omvang het geval: kinderen uit onvolledige gezinnen, gezinnen met huwelijksmoeilijkheden, te veel verwenning door de ouders enz. Het maatschappelijk werk wil een tegenstroom oproepen tegen deze kwalen. Bij het sanerende en beschermende maatschappelijk werk heeft men dikwijls te maken met personen die zich ook economisch niet zonder meer kunnen handhaven. Materiële bijstand wordt dan gegeven, doch niet als doel op zich zelf, doch als onderdeel van de bescherming of van de methode van bestrijding van oorzaken. Bijv. a-socialen krijgen een woninginventaris en uitzet om hen te leren hoe hiermee te handelen. Een speciale categorie zijn die beroepswerklozen, die niet door gebrek aan werkgelegenheid, doch door persoonlijke tekorten geen regelmatige arbeid verrichten. Beïnvloeding van het milieu en van de persoon zelf moet dringend ter hand genomen worden. Aangepaste tewerkstelling alleen is niet voldoende.

U zult de indruk hebben gekregen, dat het maatschappelijk werk zich steeds zal uitbreiden en telkens opnieuw een nog groter gebied zal gaan bestrijken. Toch is het de taak van het maatschappelijk werk zich zelf overbodig te maken. Hoe meer het werk verlegd wordt naar de preventieve sector, hoe gemakkelijker dit zal gaan. Ik geloof dan ook niet aan steeds verdere uitbreiding, doch aan verschuiving en nieuwe verschijningsvormen. Overal waar mensen werken zal men echter de neiging houden bepaalde werksoorten in stand te houden. Men kan dit zelfs verdedigd vinden op grond van traditie; reeds 50 jaar geleden heeft men het werk aangepakt. Toch is het noodzakelijk dat de inhoud van het werk verandert, zich vernieuwt en verschuift. Arbeid die in vroeger jaren van belang was, moet niet kunstmatig in stand worden gehouden als zij in de huidige samenleving haar waarde heeft verloren. Bovenal heeft het maatschappelijk werk tot taak systematisch na te gaan, of haar hulpmaatregelen kunnen worden vervangen door algemene maatregelen van de sociale politiek. Als bij de uitvoering van algemene maatregelen blijkt, dat er leemten overblijven, doordat men niet in de mogelijkheid verkeert deze maatregelen voldoende af te stemmen op het individu in zijn concrete omstandigheden, heeft het maat-

schappelijk werk ook tot taak deze leemten op te vangen. Zo wordt een schakel gelegd tussen maatschappelijk werk en sociale politiek, waarbij vooral het maatschappelijk opbouwwerk als verbindingsinstantie optreedt.

Samenwerking met andere sociale instituten

Uit onze schets zal duidelijk zijn gebleken, dat het maatschappelijk werk haar taken niet zal kunnen vervullen zonder nauwe samenwerking met gezondheidszorg, onderwijs, jeugdbeweging, volkshuisvesting en planologie. Sociaal onderzoek en sociale planning zouden zoveel mogelijk gezamenlijk moeten geschieden. Ook bij de uitvoering zal een nauwkeurig samenspel moeten plaatsvinden. Doordat de genoemde sectoren eveneens nog in ontwikkeling verkeren is het inzicht over dit samenspel nog niet voldoende gerijpt. Nog teveel ziet men elkaar als concurrenten. Elk heeft de neiging de klemtoon te leggen op de invloed van de menselijke verhoudingen, van de milieu's en van de sociale veranderingen in de samenleving. Dit leidt er toe, dat vanuit de gezondheidszorg, de jeugdbeweging en het onderwijs mede het maatschappelijk werk gaat plaatsvinden. Hiertegen behoeft op zich geen bezwaar te bestaan, mits men de zelfstandige functie van het maatschappelijk werk erkent. Wezenlijk is dat men de band met het gegroeid zijn uit de bevolking en het hierdoor gedragen worden niet doorsnijdt. Geperfectionneerde diensten kunnen de preventieve waarde van het beleven der gemeenschapsverantwoordelijkheid en het zelf meebouwen aan een eigen vertrouwde omgeving niet vervangen.

IV. *Organisatie van het maatschappelijk werk*

1. *Organisatie noodzakelijk*

Niet georganiseerd maatschappelijk werk is practisch niet bestaanbaar. Het werk moet systematisch geschieden en moet de vrucht zijn van onderzoek en planning, alsmede berusten op de wetenschappelijke inzichten van psychologie, paedagogie enz. Uit doelmatigheidsoverwegingen moet men het werk dan ook organiseren. Naast de vrijwilligers komen steeds meer beroepskrachten, zodanig dat zelfs de indruk wordt gewekt, dat de uitvoering door beroepskrachten gaat overheersen. De vrijwilligers zijn veelal reeds sinds jaren in het werk betrokken. Als de deskundigen van onderzoek en planning en ook de uitvoerende beroepskrachten reeds de grootste moeite hebben het tempo bij te houden en zich voortdurend in te stellen op nieuwe inzichten en nieuwe verschijningsvormen, hoe moeten de vrijwilligers zich dan voelen? De man of vrouw, die bijv. in 1930 in het kinderbeschermingswerk actief was, zal bij het werk van vandaag misschien de indruk krijgen, dat veel op zijn kop is gezet, zó ingrijpend zijn de veranderingen als men het groeiproces niet doorlopend meemaakt. De organisatie schept behalve de mogelijkheid tot systematische arbeid ook de noodzakelijke gelegenheid voor terreinindeling, samenwerking en bijscholing van beroepskrachten en vrijwilligers. Vooral op dit laatste terrein zijn tot nu toe nog slechts de eerste schreden gezet. Het — ter voorkoming van bewustzijnsvernauwing — zo nu en dan doorschuiven van beroepskrachten en vrijwilligers naar andere enigszins gelijksoortige werkkring of werksoort, verdient overweging.

2. *De geestelijke achtergrond*

De mens is een levenseenheid en zijn sociale noden zijn ten nauwste verweven met zijn geestelijk leven. Juist om deze reden is het van veel gewicht dat de vertrouwenspersoon, die hem bijstaat om de remmen van zijn persoonlijkheidsontplooiing te verminderen en bijstaat om zijn persoonlijkheid beter bewust te worden, hem of haar ook verstaat in zijn geestelijke taal. Het kan van beslissend belang zijn voor het effect van de bijstand of de maatschappelijke werker eenzelfde taal spreekt. Dit is vooral daar van het grootste gewicht waar het maatschappelijk werk het individu rechtstreeks benadert. Om deze reden is het Nederlandse maatschappelijk werk grotendeels georganiseerd naar geestelijke achtergrond. Uw vereniging voor maatschappelijk werk op humanistische grondslag is mede uit deze overweging geboren. Naast het werk van de naar geestesrichting gedifferentieerde organisaties staat het maatschappelijk werk van algemene organisaties en van de gemeenten. Dit werk is evenzeer belangrijk, zowel als aanvulling, als completering, doch niet als vervanging van het werk naar geestelijke achtergrond.

3. *Organisatievormen overwegend historisch bepaald*

Bij de analyse van de organisatorische opbouw van het maatschappelijk werk valt het nog steeds op, dat de historische groei van een bepaalde werksoort veelal beslissend is geweest. Men organiseerde zich voor het beïnvloeden van een bepaalde nood, of beïnvloeding van een groep personen, waarbij bepaalde noden veelal optraden. Kinderbescherming, reclassering, werk voor lichamelijk gehandicapten, bejaarden enz. Vooral bij de oudste vormen, die aanvankelijk vrij eenzijdig op bescherming of sanering gericht waren, zien wij thans uitbreiding naar de preventie: Beïnvloeding van gezin, school-, buurt- en werkmilieu. Een zelfde proces zien wij overigens bij andere zojuist genoemde maatschappelijke sectoren, zoals gezondheidszorg, jeugdbeweging e.d. Ik kan me niet aan de indrukken onttrekken, dat deze uitbreiding van werkterrein vanuit op zich beperkte organisaties tot een chaotische toestand kan leiden. Het kan gebeuren, dat een bepaald gezin door verschillende personen in een andere richting bewerkt wordt, omdat er bijv. een jongen, een meisje of één van de ouders door verschillende instanties worden bijgestaan. Behalve de nadelige werking hiervan op de betreffende personen en gezinnen lijkt het mij niet economisch uit een oogpunt van tewerkstelling van beroepskrachten en vrijwilligers. Er is een tekort aan uitvoerende krachten, en iedereen zal op de plaats en voor de taak moeten worden tewerk gesteld, die uit een oogpunt van algemeen belang het belangrijkst is. In principe mag de historisch gegroeide indeling in organisaties en werkterreinen dit niet in de weg staan.

De samenhang van de noden en het belang van een positieve benadering is zo groot, dat het maatschappelijk werk dringend integratie van organisatievormen behoeft. Tot nu toe is de aandacht vooral gericht geweest op specialisering.

4. *Specialisering*

Er zijn drie vormen van organisatie te onderscheiden, die men in het spraakgebruik als specialisering bestempelt:

a. beperking tot één bepaalde nood of groep van personen waar deze nood zich veelal manifesteert;
b. beperking tot groepen, die eigen problemen hebben en een benaderingswijze vragen die psychologisch daarop is georiënteerd.
c. beperking tot werkzaamheden volgens een gekwalificeerde werkmethode, die specialistische opleiding vraagt.

De vraag rijst, of men alle drie organisatievormen ook specialisering moet noemen. Zijn de eerste twee genoemde niet meer een verbijzondering van het algemene werk dan een specialisering? Gezien de ontwikkeling en veranderingen in de samenleving, de voortdurende verandering van inzichten en werkmethoden, het zich aandienen van nieuwe taken, die om deskundige behartiging vragen, dringt de vraag zich op of in vergelijking hiermee de „beweging" in het organisatievlak niet te gering is. Is er toch een verstarring ingeslopen? Deze vraag zal men pas kunnen beantwoorden als de beweging in het maatschappelijk werk nog duidelijker lijnen gaat vertonen. Dat in de komende jaren de beweging zich vooral ook zal concentreren op het zoeken en uitbalanceren van nieuwe en geïntergreerde organisatievormen staat voor mij vast. Zal de neiging tot specialisering verminderen? Miss Jane Hoey heeft in Juli van dit jaar te Den Haag een overzicht gegeven van de ontwikkelingslijnen van het maatschappelijk werk in de Verenigde Staten. Zij deelt mede, dat men allerwegen terugkomt van de te ver doorgevoerde specialisatie. Hoe meer men specialiseert, hoe kleiner het aantal cliënten dat men bereikt. „Er is," aldus zei Jane Hoey, „een tendenz tot versterking van het algemeen maatschappelijk werk. De algemene werker moet de noden kunnen signaleren en voor zover nodig verwijzen naar de specialist." Ook wees zij op het vraagstuk dat de beroepskrachten dikwijls arbeid verrichten die ook zou kunnen geschieden door vrijwilligers.

5. *Organisatieprincipes*

Het individu leeft in een gezin, of in een andere kleine samenleving. Hij komt in aanraking met de buurt, met het school- en het werkmilieu, met de wijdere omgeving. Het maatschappelijk werk zal de verschijnselen in deze milieu's, die op desintegratie of

andere vormen van sociale noden wijzen, uit een algemene gezichtshoek moeten aanpakken. Hier ligt de onmisbare functie van het algemeen maatschappelijk werk. Het heeft tot functie de verschijnselen op te sporen, de noden in eerste instantie te analyseren, de algemene milieubeïnvloeding te doen plaatsvinden, zo nodig te verwijzen naar specialistische organen van het maatschappelijk werk, of naar organen van volksgezondheid, onderwijs etc. Het moet adviezen geven, informaties verstrekken, van voorlichting dienen en contact onderhouden met de individuen, de gezinnen en de milieu's. Na een eventuele specialistische beïnvloeding heeft het een taak bij de nazorg en bij de inpassing in de normale maatschappelijke verbanden. Dit maatschappelijk werk zal vooral ook preventief gericht moeten zijn en zich mede met het oog hierop moeten instellen op het inschakelen van zoveel mogelijk vrijwilligers uit de bevolking. Specialisten als de individuele psycholoog, de sociaal psycholoog, de sociaal psychiater, de sociaal paedagoog en/of de gespecialiseerde maatschappelijk werker zullen de moeilijkere gevallen moeten behartigen. Gaat men er vanuit, dat op deze wijze deskundig gewerkt kan worden, dan heeft men theoretisch een organisatiestructuur nodig van een breed opgezet algemeen maatschappelijk werk met daarop aansluitend geïntegreerde samenwerking van het bijzonder maatschappelijk werk. Op deze basis kan de specialistische bovenbouw worden gestoeld. Dit veronderstelt, dat de genoemde specialisten niet per se slechts voor één bepaalde organisatie werkzaam zijn, doch ter beschikking staan van de verschillende vormen van maatschappelijk werk en van het werk in de sectoren van gezondheidszorg, onderwijs e.d. De specialisten verkrijgen daardoor een breed terrein van ervaring en kunnen zodoende zeer verantwoord werk doen. Deze theoretische visie veronderstelt specialistenteams, die ter beschikking staan, ongeacht hun dienstverband. Ik kan nog niet overzien, of dit practisch realiseerbaar is. Bureau's voor levens- en gezinsmoeilijkheden, medisch opvoedkundige bureau's, BLO-scholen, school voor maatschappelijk werk e.d. zouden in deze visie met een zelfde specialistenteam werken. Uiteraard krijgt men dan in de meeste gevallen nog de differentiatie naar geestelijke achtergrond. Zou dit doorvoerbaar zijn, dan leidt het tot een maatschappelijke en economische besparing.

Veel zal afhangen van de kracht van het algemeen maatschappelijk werk, van de bereidheid tot integratie van het organisatorisch werk en van de samenwerking met de andere sectoren van menselijke beïnvloeding. De werkzaamheid van uw vereniging, van de katholieke sociaal charitatieve centra en van de hervormde en gereformeerde organisatie geeft m.i. een eerste aanzet in deze richting. Vooral uw vereniging biedt veel beloften, omdat de verschillende werksoorten zijn samengebracht in één orgaan met een centraal bureau. Door een dergelijke concentratie is men in staat een geïntegreerde samenwerking tot stand te brengen. Dit biedt ook grote mogelijkheden voor het aanvatten van een deskundige supervisie over de uitvoerende krachten, welke steeds belangrijker wordt. Indien men gezamenlijk vrijwilligers werft en de selectie, tewerkstelling en scholing van vrijwilligers en ook van beroepskrachten gezamenlijk ter hand neemt, openen zich mogelijkheden om ieder naar bekwaamheid en aanleg een taak te geven. Tot nu toe is vooral de vrijwilliger te veel beperkt in zijn keuze. Een rem op het zich melden als vrijwilliger is steeds geweest, dat men een uitgesproken interesse moest hebben voor een bepaalde werksoort. Het is goed mogelijk, dat iemand die zich voor de reclassering aanmeldt, veel geschikter is voor het medewerken in een buurthuis enz. Ook het onderzoek naar de methode van het maatschappelijk werk kan bij geïntegreerde samenwerking tussen het algemeen en bijzonder maatschappelijk werk en de gespecialiseerde organen doelmatig plaatsvinden. Ondanks de grote opbloei van het onderzoek naar de sociale kaart en de menselijke verhoudingen, heeft zich het onderzoek naar de methode van het maatschappelijk werk nog zeer onvoldoende ontwikkeld. Het ligt in de lijn der verwachting, dat dit onderzoek in de komende jaren grote aandacht zal krijgen. Ten slotte wordt bij deze organisatievorm ook de eerder genoemde doorschuiving van beroepskrachten en vrijwilligers in gelijksoortige werkkringen mogelijk gemaakt.

De geïntegreerde samenwerking zal voornamelijk die organen samenbrengen, die op een zelfde geestelijke basis zijn gestoeld. Het is uitermate belangrijk, dat hiernaast een voortdurende coördinatie en overleg tussen het werk van de verschillende geestesrichtingen plaatsvindt. Ook de planning van het maatschappelijk werk met de sectoren van gezondheidszorg, onderwijs etc. zal op dit niveau moeten plaatsvinden. Sociale raden en opbouworganen hebben hier een zeer gewichtige taak. De huidige werkzaamheid van deze organen heeft m.i. nog lang niet het eindstadium bereikt.

Dit overzicht zou ik willen besluiten met te stellen, dat vergroting van de integratie, uitbreiding van het overleg en de coördinatie, versterking van het onderzoek en de planning, bij de komende ontwikkeling van het maatschappelijk werk de bijzondere aandacht verdient.

V. *Perspectief*

Het maatschappelijk werk wil een beweging zijn van de bevolking. Wij moeten erkennen, dat dit tot nu toe nog niet in alle opzichten is gerealiseerd. Toch zal ons werk uiteindelijk niet voldoende slagen als de bevolking het niet draagt. Dit geldt niet slechts voor het individueel en groepswerk, doch ook voor het maatschappelijk opbouwwerk. De bevolking moet het werk zien en aanvoelen als iets van zich zelf. Als vandaag in de ontwikkelingsgebieden een stuk maatschappelijk werk wordt opgezet en slechts door buitenstaanders wordt behartigd, dan verdwijnt dit werk over enige jaren onherroepelijk. Het resultaat dat ermede beoogd werd is dan niet bereikt. Het is als een vuurwerk dat verdwijnt in de nacht. Men stelt wel eens de vraag, of de vrijwilligers bij de steeds verdergaande perfectionnering van het werk nog wel een taak kunnen behartigen. Vrijwilligers kunnen echter het werk meedragen, ook al moeten zij een stuk van het werk overlaten aan beroepskrachten. Een sociaal onderzoek vindt plaats door beroepskrachten, doch de medewerking en bereidheid van vrijwilligers om hulpdiensten te verlenen is noodzakelijk. Dit geldt ook voor andere terreinen. Speciaal bij het algemeen maatschappelijk werk kunnen de vrijwilligers een grote rol spelen. Dit werk staat het dichtst bij de bevolking. Al wordt het „georganiseerd", het zal moeten opbloeien uit de spontane liefde en humaniteit van de vrijwilligers van de naaste omgeving en van de buurt.

Vrijwilligersclubs kunnen uiterst belangrijk werk verrichten, ook preventief. Men zal vooral ook een beroep moeten doen op de leden van maatschappelijke organisaties, vrouwenorganisaties enz. Ook zij hebben een taak in het maatschappelijk werk. Wat op dit moment o.a. aan vrijwilligerswerk voor bejaarden geschiedt, is een manifestatie van de bevolking. Het is onvervangbaar als preventief maatschappelijk werk. Het maatschappelijk gezinswerk biedt ten deze eveneens grote mogelijkheden. Zouden de leiders van het maatschappelijk werk in ons land er in de komende jaren in slagen een organisatievorm te vinden die aan de vrijwilligers alle kansen biedt, zich in de buurt of wijk in te zetten, dan wordt hiermede aan de samenleving een onschatbare dienst bewezen, een dienst, die geen enkel ander sociaal instituut kan bewijzen.

P. C. J. VAN LOON

Humanistisch Kinderhuis *Ellinchem* te Ellecom, doorgangshuis en selectiecentrum voor gezinsverpleging voor jongens en meisjes van 0—21 jaar, vraagt:

a. deskundig hoofd van de huishouding

die tevens het vermogen heeft om te assisteren bij de opvoeding van meisjes boven 14 jaar.

b. groepsleider

voor een groep jongens en meisjes boven 14 jaar.

Opleiding: School voor Maatschappelijk Werk, eventueel B-diploma Kinderbescherming.

Salarisschaal voor beide functies: *f* 2500,— tot *f* 4000,— per jaar; aftrek voor kost en inwoning e.d. *f* 600,— per jaar. Aanstelling boven het minimum is mogelijk. Opneming in het pensioenfonds is onmiddellijk mogelijk.
Verzoeken om inlichtingen en sollicitaties te richten aan de directeur, Zutphensestraatweg 38 te Ellecom.

De ontmoeting tussen gevangeniswezen en reclassering

Gesprek tussen partners

Wie over reclassering spreekt, spreekt over ontmoeting. Reclasseerder en reclassent ontmoeten elkaar. De plaats van deze ontmoeting kan zijn, de vrije maatschappij, maar evenzeer de onvrije samenleving, die we gevangenis noemen.

De reclassering immers treedt in de persoon van de reclasseringsbezoeker in het leven van de gevangene gedurende diens detentie. En ook indirect hebben de reclasseerders, de ambtenaar en de toezichthouder van doen met pupillen, die hebben geleefd onder de ban van de gevangenis. In dit verband wordt gedacht aan degenen, die met een voorwaardelijke invrijheidstelling gedurende de daaraan verbonden proeftijd aan de zorgen van de reclassering zijn toevertrouwd. Hiermede is het aantal raakvlakken tussen gevangenis en reclassering niet uitgeput. Immers de voorlichting voor de rechterlijke macht heeft niet alleen een diepgaande invloed op strafsoort en strafmaat, maar heeft eveneens z'n nawerking op de na het uitspreken van een onvoorwaardelijke gevangenisstraf volgende selectie van de veroordeelde naar één der gedifferentieerde strafgestichten. U ziet dus, dat ge in de ontmoeting met de reclassent in vele opzichten met de gevangenis en de invloed die daarvan op die reclassent uitgaat van doen hebt. Nu gaat het mij er om, dat ge iets meer van die gevangenis, van de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf dus en van de wijze waarop deze geschiedt gaat begrijpen. Want hier liggen mogelijkheden van onbegrip, zo in de geest van waarom kunnen bepaalde dingen die op zich zelf uit reclasseringsoogpunt van belang zijn, gedurende de detentie niet toegepast worden?

Daarbij moeten wij uitgaan van de principiële doelstellingen en taken van de reclassering en van het gevangeniswezen.

De reclassering heeft slechts één doel, nl. . . reclasseren. Of dit nu geschiedt door een objectieve voorlichting van de rechterlijke macht, het reclasseringsbezoek gedurende de detentie, het uitoefenen van toezicht bij een voorwaardelijke invrijheidstelling of het geven van raad en bijstand aan onvoorwaardelijk uit de gevangenis ontslagenen, steeds is daar één streven, nl. de wederinschakeling in en de wederaanpassing van de wetsovertreder aan het maatschappelijke leven. In feite immers begint de reclassering bij de voorlichting, omdat reeds in het vonnis, in de strafmaat en de strafsoort dus, de grondslagen moeten worden gelegd voor de reclassering van de veroordeelde. De reclassering heeft het grote voorrecht één doel te mogen dienen, het terugvoeren van mensen die zich aan de normen der samenleving hebben vergrepen naar die samenleving zelf. Een doel, dat niet slechts is gefundeerd in het gebod der naastenliefde, maar evenzeer in de over-

tuiging, dat de maatschappij zelve, mede verantwoordelijk is voor de misdragingen van haar leden. [1])

Samenvattend kan dus worden geconcludeerd, dat de reclassering als een gespecialiseerde vorm van maatschappelijk werk, in al haar uitingen gelijk gericht is met als einddoel een maatschappelijk ontspoord mens weer in de rails te krijgen en dit zowel in diens eigen belang als in dat van de samenleving.

Geheel anders ligt de situatie bij het gevangeniswezen, niet alleen practisch maar ook principieel. Wanneer wij nl. een analyse maken van de opdracht en de taak van de gevangenisautoriteiten blijken deze steeds tweeledig te zijn.

Het gevangeniswezen heeft nl. als eerste taak, de executie van het door de rechter uitgesproken vonnis of arrest. Met andere woorden, afgezien van alle overige overwegingen behoort de gevangenis er zorg voor te dragen, dat de veroordeelde van zijn vrijheid beroofd wordt en blijft voor de tijd, die de rechter heeft bepaald. Alle verdere doelstellingen van de vrijheidsstraf moeten aan deze opdracht onderworpen en getoetst worden. De consequentie hiervan hoop ik straks nader uit te werken.

Inmiddels is de tijd gelukkig voorbij, waarin de vrijheidsbeneming en de garandering daarvan als enige doelstelling van het gevangeniswezen gold. In onze tijd is aan de vrijheidsstraf en de tenuitvoerlegging daarvan een duidelijk tweede doel verbonden, dat zijn neerslag vindt in artikel 26 van de nieuwe Beginselenwet Gevangeniswezen, waar wij lezen:

> „Met handhaving van het karakter van de straf of de maatregel wordt hun tenuitvoerlegging mede dienstbaar gemaakt aan de voorbereiding van de terugkeer der gedetineerden in het maatschappelijk leven."

Een verdere uitwerking van deze gedachte vinden we in artikel 41, waar staat, dat

> „het tot de taak der gestichtsdirectie behoort de gedetineerden te helpen bij het zoeken naar een oplossing van de maatschappelijke moeilijkheden, welke met het feit hunner detentie of met de omstandigheden, die tot het plegen van het strafbare feit hebben geleid, in verband staan" (een onderdeel der **SOCIALE VERZORGING**).

Ten slotte luiden de in verband met de nieuwe beginselenwet gewijzigde artikelen 11 en 12 van het Wetboek van Strafrecht:

> „Gevangenisstraf wordt naar gelang van de persoonlijkheid van de veroordeelde in algehele of in beperkte gemeenschap dan wel in afzondering ondergaan" (art. 11) en „Iedere gevangene wordt voor zoveel mogelijk geplaatst in een gesticht, welks regiem het meest met zijn persoonlijkheid strookt waarbij zowel op de duur der straf als op reclasseringsmogelijkheden voor de gevangene wordt gelet" (art. 12) (**DE SELECTIE**).

Wel heel duidelijk komt in dit alles de tweede doelstelling van de executie der vrijheidsstraf tot uiting, nl. dezelfde als die van de reclassering, wederaanpassing, terugbrengen in het maatschappelijk leven, kortom individuele behandeling. We zouden het zo kunnen uitbeelden, dat gevangeniswezen en reclassering gezamenlijk streven naar het maatschappelijk herstel van de veroordeelde, met dit verschil evenwel, dat de reclassering dit voor 100 % kan en mag doen en het gevangeniswezen niet. Dit laatste wordt daarbij nl. steeds beperkt door het feit, dat zijn medewerking nooit verder mag gaan, dan de mogelijkheden welke binnen zijn eerste taak, de gevangenhouding, zijn gelegen. Zodra de individuele behandeling de zekerheid van de vrijheidsbeneming ondergraaft, is er voor de gevangenis maar één antwoord: „Non possumus". [2]) Met andere woorden: de reclassering gedurende

---

[1]) De Franse criminoloog Lacassagne zeide eens: „Les sociétés ont les criminels quelles méritent." (Iedere maatschappij heeft de misdadigers, die ze verdient.)

[2]) „Wij kunnen niet, omdat het strijdt met onze opdracht."

de detentie kan nooit verder gaan, dan de veiligheid toelaat. Ziehier het verschil tussen de taken van gevangeniswezen en reclassering, een onderscheid waarvan men zich bewust moet zijn, wil men misverstanden voorkomen, die de samenwerking zouden kunnen vertroebelen. [3])

Nu weet ik, dat het bovenstaande ietwat te simpel en te scherp gesteld is. Immers de reclassering heeft naast de taak der wederaanpassing van de wetsovertreder ook die van bescherming der samenleving en zal deze laatste nooit uit het oog verliezen. Evenwel leek het mij wenselijk het probleem zeer duidelijk te stellen.

Wat heeft dit alles practisch te betekenen? In de eerste plaats zou ik erop willen wijzen, dat het maatschappelijk werk, voorzover dit vanwege het gevangeniswezen geschiedt, steeds de gevolgen van de bovenomschreven tweeledigheid in doelstelling zal ondervinden. Ik meen dit niet beter te kunnen illustreren dan door een sociale ambtenaar van een der Amerikaanse gevangenissen aan het woord te laten: [4])

> „Ik werd niet in de eerste plaats aangesteld om mensen te helpen veranderen, maar om een instelling in zoverre te helpen veranderen, dat de mensen erin kunnen veranderen. In dat opzicht is het instituut mijn cliënt.
>
> Men zegt wel eens, dat social casework een methode is om individuen te leren de sociale zorg van de gemeenschap te aanvaarden. Hieruit volgt, dat de „caseworker" zelf in ieder geval de dienst waarvoor hij werkt, moet kunnen aanvaarden, wil hij in staat zijn deze op effectvolle wijze te dienen."
>
> Dit betekent, dat de maatschappelijk werker de gevangenis moet leren aanvaarden. Volgens Nagel wil dit zeggen, dat men het begrip „straf" in de vorm van vrijheidsbeneming aanvaardt, alhoewel dit dikwijls een onvruchtbare wijze van behandeling lijkt. „Ik moest," zegt Nagel verder, „de bewaking aanvaarden, als iets waar steeds rekening mee gehouden moet worden. Voor een caseworker die gewend is degene die aan zijn zorgen is toevertrouwd te leren op de juiste wijze zijn vleugels uit te slaan, is het moeilijk er steeds in de eerste plaats aan te denken of de gedetineerde er ook vandoor kan gaan en toch wordt elk besluit pas genomen, nadat overwogen is: hoe strookt het met de veiligheid? De rechter en de gemeenschap hebben het instituut waarin ik werk opgedragen de delinquent vast te houden totdat hij wettelijk vrijgelaten wordt. Dit moest ik aanvaarden."

Nagel slaat hier de spijker op de kop. Dit is nl. het altijd aanwezige probleem voor iedere gevangenisfunctionaris, dat diens taak zeer verzwaard. We willen reclassering, we willen de mens in gevangenschap helpen zich weer aan te passen aan het natuurlijke milieu van de samenleving, maar tegelijkertijd hebben we wie we ook zijn, directeur, sociaal ambtenaar, geestelijk verzorger, gestichtsarts, bewaarder of werkmeester evenzeer de taak, deze man vast te houden en hem te dwingen tot het verblijf in het onnatuurlijke milieu der gevangenis. Deze situatie verwekt een aanhoudende spanning, die tekenend is voor elke vorm van gevangeniswerk. Daarom is het in een gevangenis ook zo onzegbaar moeilijk een sfeer van vertrouwen te scheppen. Want vertrouwen veronderstelt een grote mate van vrijheid voor hem die we vertrouwen geven. En juist deze vrijheid zal in de gevangenis steeds zeer betrekkelijk moeten blijven. Maar juist dit laatste zal men de gedetineerde ook moeten leren aanvaarden. Hij is nu eenmaal gestrafte. We kunnen zeggen, dat de individuele behandeling in de gevangenis beknot wordt door de eisen der beveiliging, maar we moeten eveneens constateren, dat zolang de veroordeelde zijn straf niet innerlijk aanvaardt, deze behandeling in feite weinig kans

---

[3]) Dat er al direct een groot onderscheid door de afbakening der werkterreinen bestaat, nl. de reclassering hoofdzakelijk buiten de gevangenis en de sociale verzorging daarbinnen is zo algemeen bekend en aanvaard, dat hier geen moeilijkheden liggen.

[4]) W. Nagel, sociaal ambtenaar bij de New Yersey Reformatory „Bordertown" in „The Prison World", zie ook hoofdstuk 5 van „Straffen en Helpen", opstellen over berechting en reclassering, uitgave der Wereldbibliotheek te Amsterdam, 1954.

van slagen heeft. Niet alleen de maatschappelijke werker moet dus de gevangenis aanvaarden, de gevangene zelf moet zijn verblijf daarin eveneens nemen, als consequentie van zijn misdoen.

Mag ik u als reclasseerder vragen voor deze moeilijkheden van het gevangeniswezen steeds begrip te hebben? Gij kunt u gelukkig prijzen, dat gij in uw werk deze spanning in veel mindere mate kent. Natuurlijk kan het uit reclasseringsoogpunt zeer gewenst zijn, indi eneen gedetineerde vader, zijn langdurig zieke vrouw of zijn kinderen die in een kindetehuis verblijven bezoekt. Of dit evenwel mogelijk zal zijn hangt af van de mate van veiligheid, waaraan voldaan moet worden. Een afwijzing van een dergelijk bezoek berust dus niet op een tekort aan begrip voor het reclasseringsaspect, maar op de bittere noodzaak die voortvloeit uit de eerste opdracht van het gevangeniswezen. Zo zouden er vele voorbeelden te noemen zijn.

De blijvende betekenis van het reclasseringsbezoek

Men heeft wel eens gezegd, dat het reclasseringsbezoek aan betekenis heeft ingeboet, nu de sociale verzorging in de gevangenis haar werk verricht. In bepaalde opzichten mag dit waar zijn, fundamenteel is deze bewering beslist onjuist. Als u even terugdenkt aan het voorafgaande, zult u begrijpen dat de reclasseringsbezoeker een functie uitoefent, die nooit door een gevangenisfunctionaris, ook niet door de sociale ambtenaar vervuld kan worden. Immers deze bezoeker heeft met de tenuitvoerlegging van het door de rechter opgelegde vonnis formeel niets uitstaande. Weliswaar zal ook hij rekening moeten houden met de in het gesticht met het oog op de veiligheid geldende voorschriften en zal hij het „gevangen zijn" van zijn pupil moeten aanvaarden als uitgangspunt en basis voor zijn bemoeienis met deze, maar principieel staat hij vrij tegenover de gevangene. Hij behoort niet zoals de sociale ambtenaar tot de inventaris van het gesticht en in hem ziet de veroordeelde evenmin een representant van de overheid, die hem van zijn vrijheid beroofd houdt. Dit geeft hem de mogelijkheid om tot een meer open ontmoeting met de gedetineerde te komen. Toch bestaan t.a.v. deze ontmoeting eveneens remmingen. De gedetineerde immers zal in de reclasseringsbezoeker maar al te vaak wel zien een vertegenwoordiger van de maatschappij, die hem bij monde van de rechter deed veroordelen en dit vonnis door haar overheid deed executeren. Wellicht dat door de gewijzigde en meer vrije regiems in de gestichten de man in de cel niet meer zo uitziet naar de komst van de reclasseringsbezoeker als vroeger, dat evenwel in die bezoeker de vrije samenleving tot hem komt is ook nu nog van betekenis.

Waar het zo is, dat de arbeid van de reclassering en die van het gevangeniswezen elkander op vele punten raken (hun arbeid geschiedt immers met en aan dezelfde mensen) is een integratie van beider arbeid een dwingende eis. Het is daarom verheugend te mogen constateren, dat de reclasseringsbezoekers meer en meer de weg naar de sociale ambtenaar weten te vinden vice versa. Deze ontwikkeling leidt tot teamwork, waarbij ik vooral het accent leg op de reclasseringsarbeid in het gezin van de gedetineerde. Het gevangeniswezen werkt met individuen. [5]) Deze zijn evenwel veelal ingebed in een sociologische en psychologische eenheid, het gezin. Werkelijk reclasseren is de man of vrouw in onvrijheid, maar tegelijkertijd het gezin in vrijheid ontmoeten. Dit laatste is werk voor u reclasseerders, een arbeid die in toenemende mate door de reclassering wordt aangepakt, maar een terrein dat nog vele mogelijkheden tot verdere ontplooiing biedt. Juist nu is dit zo nodig, omdat de meeste gedetineerden op grond van de differentiatie der strafge-

---

[5]) Vandaar de term „individuele behandeling".

stichten en hun selectie daarheen, zover van hun gezinnen vertoeven. Dit is een nadeel ontegenzeggelijk. Bij het ontwerpen van de nieuwe beginselenwet heeft men dit nadeel evenwel nauwkeurig afgewogen tegen het voordeel van de plaatsing in bepaalde gestichten van bepaalde veroordeelden. Het resultaat was het reeds genoemde artikel 12 W.v.S. De selectie die geschiedt door vier selecteurs, bevindt zich nog in een eerste ontwikkelingsfase en het is zeker nog te vroeg, de resultaten ervan aan een defintieve critiek te onderwerpen.

Reeds zijn evenwel enkele conclusies te trekken, waarbij vaststaat, dat deze selectie, wil ze aan haar doel beantwoorden, steeds meer verfijnd, d.w.z. steeds meer op de individu als zodanig afgesteld zal moeten worden. Maar ook hier weer geldt, dat naast factoren van persoonlijke aard, steeds die der beveiliging hun rol zullen spelen. Ver van het gezin gedetineerd, betekent minder contact en zelfs bij gelijkblijvend contact geeft de geografische afstand van het gezin ook psychologisch het gevoel „ver van huis" te zijn. De reclassering die werkt in het gesticht, maar evenzeer in de plaats van het gezin woont, heeft hier een kans om in goede samenwerking der zusterafdelingen, deze afstand te overbruggen.

Tientallen facetten uit de wereld van de gevangene en het binnentreden van anderen in die wereld zouden te belichten zijn. Voorlopig laat ik het hierbij. Blijft als conclusie, dat gevangeniswezen en reclassering elkaar zeer van node hebben, dat het werk van één van hen in de lucht komt te hangen, indien het de integratie met het werk van de ander mist. Beiden streven een zelfde doel na, maar één van hen ziet zich bij het streven ernaar ommuurd door een andere taak. Hier is wederzijds begrip nodig en voor de ontmoeting met de reclassent is van groot gewicht, dat daaraan voorafgaat een open ontmoeting tussen gevangeniswezen en reclassering. Wellicht dat dit stukje de gesprekstechniek tussen beide partners ten goede kan komen.

Dr. J. v. d. GRIENT

Al lezend trok onze aandacht

Maandblad voor Berechting en Reclassering, October 1954

De redactie begint het Octobernummer met de interessante vraag: **Hoe denkt u zich de gevangenis over 100 jaar?** Voor de beste inzending stelt zij een boekwerk als prijs beschikbaar.

De rede van prof. Baan op de jaarvergadering van het Genootschap wordt uitvoerig „verslagen". Het ging hier om: „de functie van de psychiater bij het reclasseringswerk en over de beste wijze van organisatorische verwerkelijking daarvan." Na bespreking van de nieuwere ontwikkeling van de psychiatrie met haar in vele opzichten meer optimistische beschouwingswijzen vooral t.a.v. de behandelingswijze, meent hij, dat een aldus gewijzigde instelling bij de behandeling met zich meebrengt de behoefte aan een in kwaliteit en in aantal belangrijk groeiende staf van behandelende personen. Wij citeren:

„De ontwikkeling van het reclasseringswerk ziet prof. Baan in verband met (al) het vorenstaande in die richting, dat zij nog verder dan thans komt te staan van straf en gevangenis en dat zij zal worden tot werk van preventieve — voor zoveel nodig curatieve — aard voor de geestelijke volksgezondheid, tot een schakel in het geestelijk hygiënisch maatschappelijk netwerk."

In nog verdere toekomst ziet prof. B. (schetsmatig en proefsgewijze naar voren gebracht) de reclasseringsinstellingen als „postkantoren" of „doorgeefstations". Dat wil zeer in het kort zeggen: het *beheer* over het gehele verloop der behandeling (met alle arbeid die daaraan verbonden is).

De redacteur van het blad (dr. Muller) voegt hieraan toe, dat hij weliswaar de mogelijkheid voor deze (de aandacht trekkende) vernieuwende gedachte ziet, maar in de toekomst slechts een gedeeltelijke toepassing verwacht en hoopt. Hij licht dit nader toe en deelt mede, dat prof. Baan toezegde over een en ander nog eens na te denken.

Maandschrift voor het gevangeniswezen

In het Juli-Augustusnummer treffen we een uitvoerig artikel van dr. P. C. J. v. Loon (die ook op ons congres sprak) over **Samenspel tussen maatschappij en penitentiaire sociale bemoeiingen**, een inleiding gehouden voor directeuren en sociale ambtenaren bij het gevangeniswezen.

In de aanvang bespreekt de inleider onderwerpen van algemeen maatschappelijke aard, die ons niet onbekend zijn, maar hier speciaal bedoeld zijn om het samenspel te accentueren, dat dr. Van Loon noodzakelijk acht tussen de sociale behandeling in strafgestichten en de vrije maatschappij.

Speciaal richt hij daarbij het oog op het reclasseringswerk als gespecialiseerd maatschappelijk werk. Dit laatste zou hij graag meer ingepast willen zien in het algemene maatschappelijk werk, terwijl dit weer helaas te veel een vrij onoverzichtelijk geheel vormt. Steeds gaat het om het samenspel op genoemde drie sociale werkterreinen. De inleider beperkt zich daarbij bewust tot de sociologische-criminogene factoren.

De verleiding is groot om citaten te geven uit deze uitvoerige heldere beschouwing, maar men doet beter het zelf te lezen.*)

Volksopvoeding

In dit uitstekend geredigeerde blad schrijft H. Nieuwenhuize in het Julinummer over **Poppenspel als middel tot animerende instructie.** Het is in hoofdzaak een beschrijving van de reclasseringspoppenspeltournée, zoals het Genootschap deze in het afgelopen jaar mede onder leiding van de schrijver als socioloog, organiseerde (29 maal voor afdelingen van het Genootschap, vermeldt het jaarverslag, met viermaal voor andere groeperingen). De andere leiders-spelers waren G. J. F. v. Veen, psycholoog, en H. Klarenbeek.

Vermoedelijk en hopelijk zullen vele van onze (reclasserings) lezers een poppenspelavond, bedoeld als instructie voor de toezichthouders van het Genootschap, hebben bijgewoond en zal de beschrijving, zoals de schrijver die geeft, hier achterwege kunnen blijven.

In een slotbeschouwing ziet de schrijver naast ontegenzeggelijke voordelen (aantrekkelijkheid, stimulering discussie en napraten) ook bezwaren tegen de gevolgde methodiek, zoals een vaak te gemengd gezelschap door een uitgebreide uitnodigingspolitiek, waardoor de discussie werd belemmerd. (Uit het jaarverslag van het Genootschap blijkt, dat deze de avonden mede als volksopvoeding zag, dit tegenover het bovenstaande). Een didactisch bezwaar acht schrijver de inleiding, die voor goed begrip aan het spel vooruit moest gaan, en de spanning wat wegnam, maar zijn hoofdbezwaar geldt het feit, dat in tegenstelling tot een juiste gang van zaken als eerste gesprek van de toezichthouder in het spel reeds een problematisch gesprek moest ten tonele gevoerd worden, omdat slechts dit een discussie kon ontlokken ,wat met een (eerste) gesprek over koetjes en kalfjes niet het geval zou zijn geweest.

Al met al bezwaren om te overwinnen. Schrijver acht een ruime taak voor het poppenspel in deze vorm weggelegd.

Een niet genoemd bezwaar acht ik de grote kosten die met een dergelijke (verantwoorde) opvoering gepaard blijken te gaan. HUTTE

Een bespreking van de bundel opstellen **„Straffen en helpen"**, aangeboden aan mr. dr. N. Muller, de algemene secretaris van het Genootschap, ter gelegenheid van zijn 75ste verjaardag, moest door plaatsgebrek helaas tot het volgende nummer van ons kaderblad blijven liggen.

Dit is ook het geval met de rubriek „Het leven door een reclasseringsbril". Red.

---

*) U kunt het uit de bibliotheek op het Centraal Bureau te leen vragen. Red.

Reclasseringsdag te Oisterwijk

Op Zondag 26 September jl. heeft het Gewest Noord-Brabant een Reclasseringsdag gehouden te Oisterwijk, waarbij ook enige van onze Gelderse afdelingen vertegenwoordigd waren. Ondanks de regen, waardoor de voorgenomen middagwandeling „in het water viel", heerste er onder de deelnemers een gezellige stemming.

De „pièce de milieu" van de dag bestond wel uit een tweetal vragen, ter discussie voorgelegd en met een korte inleiding geïntroduceerd door de medewerker van het Centraal Bureau, de reclasseringsambtenaar, de heer P. E. Hutte. Het gezelschap is met zoveel animo op de ter discussie gestelde vragen ingegaan, dat wij veronderstellen, dat deze vragen voor een wijder kring van belang kunnen zijn; wij geven ze daarom, voorzien van een résumé van de discussie, welke zij ontlokten.

Discussievraag I. Van een (vroegere) kennis (schoolvriend) wordt u door toevallige omstandigheden (bijv. doordat u in dezelfde zaak werkzaam bent) bekend, dat hij een strafbaar feit heeft gepleegd (bijv. diefstal of verduistering in de zaak). Geeft u dit bij de politie aan of wat zoudt u doen?

Samenvatting der discussie. Over het algemeen was men van oordeel, dat het feit, dat iemand een kennis is of niet, van geen invloed mag zijn op iemands reactie in deze kwestie. In ieder ander mens behoort men „de medemens" te zien. Alleen vanuit dit standpunt, en voorts rekening houdend met de belangen der gemeenschap, kan de juiste handelwijze geboren worden.

Bij de beoordeling wat men zou kunnen doen, kwamen vier punten naar voren: 1e. wat is voor de man zelf het beste? 2e. Wat kan ik mij zelf veroorloven, wat zijn mijn wettelijke verplichtingen? Wat gebeurt er, als eventueel later ontdekt zou worden, dat ik van het feit op de hoogte was? 3e. Schaad ik het bedrijf, waar ik werk, door te zwijgen? 4e. Wat is tegenover de maatschappij het best verantwoord?

In de practijk, zo meenden sommigen, zal het er wel meestal op neerkomen, dat je zwijgt, maar de man waarschuwt, vooral als er tragische bijkomstigheden bekend zijn.

Men vroeg zich af of het juist is, zelf naar de politie te lopen om het feit mede te delen. Beter achtte men het, de patroon of de chef ervan in kennis te stellen, of eerst een maatschappelijk werker te raadplegen. Ook zou men de raad kunnen geven naar een reclasseringsambtenaar te gaan, of de man toestemming kunnen vragen er met zijn vrouw of een ander over te mogen spreken. Over de problematiek van de verantwoordelijkheid jegens individu en gemeenschap en ook over het vinden van een paedagogisch juiste oplossing zou nog een gehele middag gediscussieerd kunnen worden.

Discussievraag II. Als lid van een verenigingsbestuur dat een concierge wil aanstellen voor een clubgebouw, is u bekend, dat een sollicitant drie jaar geleden een strafbaar feit (diefstal) gepleegd heeft. Wat denkt u te doen?

Samenvatting der discussie. De algemene opinie was, dat het bestuurslid dat kennis van de zaak draagt, niet alleen de verantwoording mag en kan dragen en zijn medebestuursleden onvoorwaardelijk van het hem bekende feit op de hoogte hoort te stellen. Het bestuur kan dan overwegen de man een kans te geven. Het moet de sollicitant dan mededelen, van het feit op de hoogte te zijn.

Anderen wezen op een niet te ontkennen egocentrische karaktertrek, die bij mensen die stelen, aanwezig moet zijn. Dikwijls ook blijkt diefstal een uitwijken te zijn voor de opgaven van het leven. Heeft reclassering bij lieden die bij voorkeur de weg van de minste weerstand kiezen, wel kans? Een enkele aanwezige noemde de reclassering slechts een „lapmiddel" en weet de fouten aan de structuur der maatschappij.

Doch over het algemeen was het oordeel toch wel, dat men iemand die gestruikeld was, met vertrouwen tegemoet moet treden om hem de kans te geven. zijn zelfvertrouwen te herwinnen.

J. A. GERZON

SECTIE GEZINSVERZORGING

Waarom gezinsverzorging?

De gezinsverzorging is een probleem, dat op het moment in het middelpunt van de belangstelling staat. Hoe komt dit eigenlijk? Waarom heeft men zich daar vroeger geen zorgen over gemaakt?

Om hier een inzicht in te krijgen, moet men zich even verdiepen in de structuur van de maatschappij, zoals die vroeger was en zoals die zich thans heeft ontwikkeld. Gaan we terug naar vroeger tijden dan zien we dat het gezin, zoals we dat nu kennen, een onderdeel was van een kleine sociale eenheid: de familie. Deze familie was een samenwoning van gezinnen en ongehuwde kinderen en kleinkinderen, meestal onder leiding staande van een van de oudste leden, de patriarch. Deze „gesloten familiehuishouding" vormde een economische zowel als sociale eenheid, waarbinnen alle problemen werden opgelost. Werd in zo'n familie een moeder ziek, dan werd vanzelfsprekend binnen het familieverband hulp verleend: de moeder werd verzorgd, man en kinderen werden opgevangen.

Door allerlei oorzaken, welke hier onbesproken kunnen blijven, is deze patriarchale gezinseenheid na de middeleeuwen in ontbinding geraakt en ging de familie zich meer openstellen voor het contact met andere families, waardoor de sterke binding van de leden onderling ging verminderen. Toch waren vooreerst de sociale eenheden waartoe men ging behoren nog vrij klein en bleef de onderlinge hulp, die men binnen deze groep aan de leden, die in nood kwamen, verleende, nog groot.

Ook thans zien wij nog dat, waar een levensgemeenschap klein is, de onderlinge banden over het algemeen groot zijn en „noaberhulp" een vanzelfsprekend iets is. In bepaalde streken bestaat ook nu nog een ongeschreven wet, die bij bepaalde gebeurtenissen in een gezin aan de naaste buren en verwanten bepaalde plichten voorschrijft, welke plichten door iedere betrokkene als iets vanzelfsprekends worden aanvaard en waaraan niemand zich zal onttrekken. En ook hier wordt bij het uitvallen van de huisvrouw door ziekte haar taak overgenomen door leden van de gemeenschap, die deze hulp vaak op zeer doeltreffende wijze weten te geven.

Hoe meer „besloten" de levenseenheid des te sterker deze neiging elkaars lasten te helpen dragen. Frappante voorbeelden hiervan zijn tot op heden te vinden, speciaal op het platteland, waar voornamelijk ten gevolge van slechte verbindingen, men in grote mate op elkaar is aangewezen. Naast de grote bezwaren, die een dergelijke afgelegen ligging met zich mee kan brengen, moet dit bestaan van een groot

verantwoordelijkheidsgevoel t.o.v. elkaar als een positieve factor in de samenleving worden gezien.

Door de ontwikkeling van de maatschappij, waarin vooral de technische vooruitgang op ieder gebied en in het bijzonder de ontwikkeling van het verkeer en de industrialisatie een enorme rol spelen, zien we steeds grotere levensgemeenschappen ontstaan en de beslotenheid van kleinere gemeenschappen steeds afnemen. Het feit, dat men in veel grotere wooncentra is gehuisvest, brengt een sterke vereenzaming met zich mee. Veelal kent men zijn naaste buren ternauwernood, laat staan dat men elkaars noden kent en zich geroepen voelt elkaars lasten te helpen dragen.

Van de familie-eenheid blijft onder deze omstandigheden ook niet veel over. De familieleden wonen vaak op grote afstand van elkaar, waardoor de onderlinge hulpverlening sterk in het gedrang komt. Daarbij komt, dat in de huidige samenleving de opgroeiende meisjes, die vroeger practisch allen hun taak in de huishouding vonden, in de huidige tijd hun werkzaamheden buitenshuis zoeken en vinden en daardoor voor hulpverlening in huiselijke kring niet meer beschikbaar zijn.

Het is duidelijk, dat in een dergelijke samenleving het gezin, waarvan de huisvrouw door ziekte tijdelijk wordt uitgeschakeld, in grote nood komt te verkeren en er problemen ontstaan, die dringend om oplossing vragen.

Uit deze problematiek is de gedachte aan de gezinsverzorging gegroeid. Vooral door de situatie, die door de oorlogsomstandigheden in 1945 was ontstaan, werd het denken over en werken aan de oplossing van deze materie sterk gestimuleerd.

En zo ziet men dan direct na de bevrijding de colonnes vrouwelijke hulpkrachten, toen nog in het geheel niet of slechts zeer summier op hun taak voorbereid, naar bepaalde gebieden trekken om daar zoveel mogelijk de bestaande noden in de gezinnen op te vangen.

En ook nu, nu de maatschappij weer wat „normaler" is geworden, blijkt overal deze behoefte aan krachten, die op bepaalde momenten onder bepaalde moeilijke omstandigheden de taak van de huisvrouw geheel of gedeeltelijk kunnen overnemen of aanvullen, bijzonder groot te zijn en blijkt „de gezinsverzorging" een onmisbaar element in de huidige samenleving.

En waar de geslotenheid van de levensgemeenschappen ook nu nog steeds geringer wordt (zie het verder voortgaan van de industrialisatie en het introduceren van de industrie op het platteland in vele gebieden) is het begrijpelijk, dat deze behoefte aan de gezinsverzorging zich nog steeds verder uitbreidt en men voor de mogelijkheden van die gezinsverzorging steeds meer een open oog begint te krijgen.

Hiervan is automatisch het gevolg een steeds groeiende behoefte aan krachten, die dit werk zullen kunnen doen. En dit laatste heeft weer tot gevolg, dat men zich steeds meer gaat bezinnen op de vraag hoe dit werk het beste zal kunnen worden gedaan. We komen hier op het terrein van persoonlijkheid en vorming van gezinsverzorgsters, waarop in dit artikel niet verder kan worden ingegaan, maar wat wellicht een volgend maal eens bezien zal kunnen worden.

H. J. R.

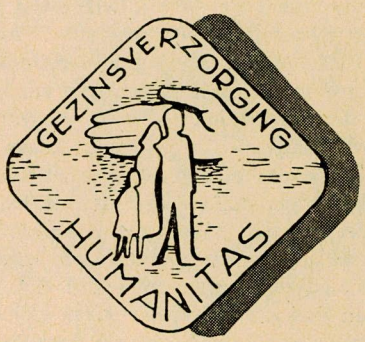

Model van het insigne onzer gezinsverzorgsters

Dagboekbladen van een gezinsvoogdes

5

Het is mijn gewoonte, om op Sinterklaas een klein pakje te maken voor mijn gezinsvoogdijpupillen; het zijn maar kleine presentjes, maar mijn ervaring is toch, dat juist zo'n kleinigheidje meestal met grote dankbaarheid ontvangen wordt. En juist toen ik een dezer dagen zat te overdenken, of ik Hannie, mijn zwerfstertje-gezinsvoordijpupilletje, een abonnement op de kinderleeszaal zou geven — ik moest daar eens naar informeren — werd er hard gebeld. Er kwam een mij totaal onbekende vrouw de trap op, die begon met te zeggen, dat ik er iets aan doen moest, want ze hield dit niet langer uit. Zij zag er zeer opgewonden uit en was nogal slordig gekleed. Pas langzaam drong tot me door, dat ze klachten had over Micky, mijn oudste gezinsvoogdijpupil en dat Micky's moeder haar mijn adres had gegeven. Ik zou er wel iets op weten.

In deze dagboekbladen heb ik wel eens verteld over Micky, het rusteloze zestienjarige meisje met altijd andere vriendjes, liefst oudere getrouwde mannen. Een aardig beleefd meisje om zo te zien; maar het is vrijwel onmogelijk vat op haar te krijgen. Ze is zo glad als een aal. Met haar moeder heb ik zoetjesaan een vrij aardig contact weten op te bouwen, maar van Micky sta ik na even ver af als op de allereerste dag dat de kinderrechter de ondetoezichtstelling uitsprak, en mij tot gezinsvoogdes benoemde.

De vreemde vrouw was boos, heel boos op Micky en, naar ik begreep, ook op mij. Ze schreeuwde haast dat er iets gebeuren moest, want anders zou ze zelf wel eens naar die rechter toe. Het was een schande, riep ze, dat zo'n jonge meid een goed huwelijk kapot maakte. De kinderen zagen hun vader ook nooit meer. Altijd hing hij achter die meid aan... met 'r naar de bioscoop... ijsjes eten... Ineens huilde ze. De boze stem werd heel zacht en wanhopig: „Wat moet ik doen?"

Tja, wat moesten we doen met Micky? Ik heb er een hele dag over lopen piekeren, na het hierboven zeer kort weergegeven gesprek met de vrouw van de man „met wie Micky het hield". En na een bezoek aan Micky's moeder te hebben gebracht, om de zaak te bepraten, leek me er eigenlijk maar één weg open te staan: aanpakken. Ditmaal door de gladde buitenkant heen zien te breken. Nog altijd was ze me ontglipt, als het onderwerp van gesprek haar vrienden benaderde. Dit keer zou ze me niet ontsnappen, nam ik me vastberaden voor. Achteraf een beetje té vastberaden.

Ik wachtte haar om halfzes op, bij het gebouw van het grote dagblad, waar ze op de expeditie werkte. Er stonden bij die deur een troepje opgeschoten jongens te wachten en een wat oudere man. Micky kwam eruit met een ploegje andere meisjes, ongeveer van haar leeftijd. Ze zag me direct en leek verrast, ik dacht zelfs even, blij verrast. Ze liep uitdagend vlak langs de wachtende man naar me toe. Hij zei iets tegen haar, maar ze negeerde hem en begroette me allerbeleefdst.

„Ik wil je graag spreken," zei ik, „zullen we naar je huis gaan? Moeder komt pas later, we hebben het rijk alleen."

Ik wilde luchtig praten, maar ik merkte, dat het me slecht afging. Ik was erg gespannen en onzeker, hoe de zaak zou moeten worden aangevat. Bovendien was het overduidelijk, dat Micky absoluut geen zin had, om met me mee te gaan. Ze had er waarschijnlijk nu al spijt van, dat ze haar vriend zo koeltjes had laten staan en naar mij was toegekomen. „Heb je al wensen voor Sinterklaas?" vroeg ik, om toch iets te zeggen. „De Sint is bezig een lijstje te maken." „Och," ze haalde haar schouders op. „Er is altijd wel iets . . ." Ze was op haar hoede, dat was duidelijk. Zwijgend kwamen we bij haar huis en zwijgend ging ze me voor, de trap op.

Boven vroeg ze alleen „thee?" en zonder mijn antwoord af te wachten liep ze het keukentje in. Ze begon met een fluitketel te rammelen en zong een radioliedje. Ik wachtte in de kamer, en hoewel ik enkele malen op het punt stond om naar de keuken te gaan, bleef ik wachten, tot ze met de theepot binnenkwam.

Micky opende de aanval zelf. „Waarover wilde u me spreken?" vroeg ze.

Ik probeerde niet nu al dadelijk boos te worden over haar brutale toon. „Over je vriend," zei ik, zo eerlijk mogelijk.

Haar wenkbrauwen schoven vragend de hoogte in.

„Waarom doe je dit, Micky?" vroeg ik dringend. „De man is getrouwd; hij heeft kinderen . . . Houd je soms van hem?"

Daar moest ze even om lachen. „Welnee," zei ze, alsof ze tegen een kind praatte, „ik vind 't lollig."

„Lollig?" Ik begreep het niet. Micky wilde er best over praten.

„Nou, ik lach me naar om die vent. Hij loopt echt op me. Overal staat-ie op me te wachten en of ik meega of niet, altijd komt-ie terug. Is gek op me, zegt-ie. En altijd ijs als ik wil, of naar de bioscoop. Laatst nog een flesje parfum. En als ik geen zin heb, doe ik net, of ik 'm niet zie."

Ze roerde in haar thee en keek me daarop triomfantelijk aan, of ze zeggen wilde: zo gek krijg ik die mannen!

Lelijk klein nest, was mijn enige gedachte op dat moment. Later heb ik beter begrepen, waarom juist Micky, die geen eigen vader ooit had gekend, altijd op zoek ging naar oudere mannen. Achter haar bravoure-houding ging verwaarlozing en verlangen naar veiligheid schuil. Op dat ogenblik werd ik alleen maar geweldig boos. Dat jonge kind, dat zo achteloos zat op te scheppen over haar verovering, had geen begrip van de ellende die er in het betrokken gezin ontstaan was.

Kortaf zei ik: „Van nu af aan is 't afgelopen." Ze keek me verbaasd aan en spotlachte even. Maar nu ik eenmaal begonnen was, ging ik verder. „Je weet toch wat het betekent, dat je een gezinsvoogdes hebt, Micky? Je herinnert je toch heel goed, wat de kinderrechter nu haast twee jaar geleden heeft gezegd?" Haar gezichtje was gesloten en haar ogen stonden vijandig. „Als gezinsvoogdes verbied ik je de verdere omgang met deze getrouwde man en als je je niet aan deze aanwijzing houdt . . . " Ik stopte even en vroeg me tegelijk af, of het allemaal wel erg theatraal klonk. Waarom laat ik me zo gaan, dacht ik, waarom doe ik zo autoritair, het loopt radikaal verkeerd op deze manier. Ik maak dat kind voor eeuwig tot vijandin. Ze doet het toch . . . Maar ik kon nu niet meer stoppen. „Als je je

hier niet aan houdt, dan zullen we over andere maatregelen moeten gaan denken. Dan zou ik de kinderrechter moeten adviseren, je uit huis te plaatsen."

„Een gesticht?" fluisterde ze, heel witjes nu; alle overmoed weg uit haar stem.

„Och," zei ik, „gesticht is zo'n akelig woord. Er zijn zoveel huizen voor grotere meisjes . . ."

„Ik wil niet weg bij moeder," huilde Micky. „Ik wil hier blijven. Ik heb niks gedaan. Kan ik 't helpen, dat die vent me achterna loopt?"

Nog een uur hebben we zitten praten; ik heb geprobeerd haar duidelijk te maken, dat ze het wel kon helpen; dat haar houding uitdagend was; dat ze deze man naar zich toe lokte en dan weer afstootte. Het drong nauwelijks tot haar door. Ze snikte en zei dan weer, dat ze nooit naar een gesticht ging. Nooit. Dan liep ze weg, of ze sprong in het water, maar nooit naar zo'n huis met van die meiden. Toen ik wegging rukte ze de deur, die ik al achter me had dichtgetrokken, weer open en gilde de trap af: „En je kan je Sinterklaascadeautje ook houden, als ik toch naar een gesticht moet!"

Pas later op de avond, veel later, heb ik de balans durven opmaken van dit gesprek: Ik had me te veel laten gaan, meegesleept door eigen verontwaardiging; te weinig begrip getoond voor Micky's bijzondere situatie als kind van een ongehuwde moeder met voortdurend verlangen naar zekerheid, veiligheid, zoals een kind kan krijgen van de vader. Maar ik had ook, voor het eerst in deze ondertoezichtstelling, werkelijk contact gehad met Micky. Een negatief contact. Ze was boos geworden, woedend, had zich bedreigd gevoeld, had geschreeuwd. Maar was dat toch niet beter dan de gladde beleefde onaantastbaarheid van tevoren? Misschien konden we van nu af aan werkelijk gaan proberen et contact positiever te maken, als ze tenminste nog ooit vertrouwen in me zou willen hebben.

M.

Kinderbescherming en welgeving in het jaar 1954

Wetsontwerp reorganisatie voogdijraden

Bij Koninklijke Boodschap van 29 September 1952 is bij de Tweede Kamer het toen reeds met ongeduld verwachte wetsontwerp tot reorganisatie der voogdijraden ingediend. Met ongeduld verwacht. omdat de ter bestudering van deze materie ingestelde commissie-Lamers reeds in 1949 met haar rapport was gereedgekomen.

Dit wetsontwerp wordt hier nu ter sprake gebracht, omdat het dit jaar na uitgebreide mondelinge en schriftelijke gedachtenwisselingen op 8 Juli door de Tweede Kamer is aangenomen. Het wachten is nu op de behandeling in de Eerste Kamer.[1]) Daarna zal het nog wel enige tijd vorderen, voordat de wet in werking treedt, omdat de tot „raden voor de kinderbescherming" getransformeerde voogdijraden eerst voor hun nieuwe taken moeten worden toegerust. Hoewel in dit blad indertijd reeds uitvoerig over de reorganisatie der voogdijraden is gesproken, mogen hieronder in het kort de belangrijkste wijzigingen worden vermeld.

---

[1]) Op 5 November 1954 is het voorlopig verslag verschenen.

De voogdijraad zal in de toekomst heten: „Raad voor de kinderbescherming"; het in te stellen adviescollege: „College van Advies voor de kinderbescherming" — het Algemeen College van Toezicht, Bijstand en Advies voor het Rijkstucht- en opvoedingswezen wordt opgeheven.

De raad zal zijn een centrum, bij hetwelk alle gevallen kunnen worden ter kennis gebracht, waarin wellicht maatregelen dienen te worden overwogen. Mr. Overwater spreekt in een artikel in het Tijdschrift voor maatschappelijk werk van 5 December 1952 over het *aanloop*centrum, dat de nieuwe raad zal zijn.

Voorts stelt de raad de nodige onderzoeken in. Geheel nieuw is, dat de raad ook in strafzaken tegen minderjarigen wordt betrokken. Niet alleen wordt de raad verzocht rapport uit te brengen over persoonlijkheid en milieu van de minderjarige, die een strafbaar feit heeft gepleegd, doch tevens adviseert de raad omtrent de vraag of er al dan niet een strafvervolging zal plaatsvinden. Wordt strafvervolging door de raad niet, door de officier van Justitie wèl opportuun geacht, dan kan de officier van Justitie slechts tot vervolging overgaan, indien hij daartoe overleg met de kinderrechter heeft gepleegd. In het oorspronkelijke wetsontwerp stond, dat de officier van Justitie, indien hij in afwijking van het advies van de raad voor de kinderbescherming tot vervolging wenste over te gaan, daartoe door de kinderrechter zou moeten worden gemachtigd, één en ander naar analogie van de aanbevelingen van de commissie-Overwater in het rapport herziening kinderstrafrecht, waarin eveneens de strafvervolging afhankelijk wordt gesteld van de machtiging van de kinderrechter. De Tweede Kamer heeft dit voorstel echter niet overgenomen. Vandaar de bovenvermelde redactie.

Zonder dat de raad zelf met de uitvoering van het toezicht wordt belast, heeft hij wel toezicht op de uitvoering door anderen van de maatregelen, welke uit rechterlijke beslissingen voortvloeien — voorwaardelijke veroordeling — terwijl één en ander ook geldt ten aanzien van voorwaardelijk in vrijheid gestelden. Er staat thans met zoveel woorden in de nieuwe wet, dat met het toezicht op de naleving der voorwaarden de raad voor de kinderbescherming is belast.

Wat de burgerrechtelijke bevoegdheden van de raad betreft, is nieuw, dat de raad het recht krijgt zelf een vaderschapsactie in te stellen, welk recht echter alleen kan worden uitgeoefend, indien de moeder daartoe toestemming heeft verleend, en, ingeval zij nog minderjarig is, haar wettelijke vertegenwoordiger.

Gehandhaafd blijft uiteraard de bevoegdheid van de raad, de rechter te verzoeken de nodige wettelijke maatregelen te treffen — ontzetting, ontheffing, onder toezichtstelling, gevallen van openstaande voogdij, etc.

De raad zal ook zijn een documentatiecentrum, hetgeen betekent, dat de raad op de hoogte moet zijn van de mogelijkheden, welke de jeugdbescherming in zijn ressort biedt, terwijl het tot zijn taak gaat behoren de activiteit op dit terrein te bevorderen.

Veel is gesproken en geschreven over de taak van de raad ten aanzien van de gezinsvoogdij. Het wetsontwerp brengt ter zake geen wijzigingen in de bestaande practijk, zij het dat er in feite wel iets gaat veranderen. Immers de ambtenaren voor de kinderwetten gaan voor een deel over naar de raad voor de kinderbescherming. Deze kunnen dus niet meer, als tot nu toe, ingeschakeld worden in de arbeid van Pro Juventute en andere gezinsvoogdijverenigingen. Gelukkig is op de begroting van Justitie voor 1955 een bedrag van *f* 600.000,— uitgetrokken ter subsidiëring van gezinsvoogdijverenigingen, zodat in plaats van de ambtenaren voor de kinderwetten andere beroepskrachten kunnen worden aangetrokken. Want dit zeer belangrijke, ten dele preventieve werk kan niet meer worden verricht, zonder dat vrijwillige krachten bij hun arbeid worden gesteund en geholpen door beroepskrachten.

Boven werd vermeld, dat slechts in het kort de belangrijkste punten uit het nieuwe wetsontwerp zouden worden vermeld. Er kan hier dus niet verder worden

ingegaan op de interessante controversen, die bij de behandeling van dit wetsontwerp in en buiten de Tweede Kamer tot uiting zijn gekomen met als inzet het probleem: overheid–particulier initiatief. De minister van Justitie heeft echter nogmaals de verzekering gegeven — in de toelichting op het wetsontwerp was dit trouwens ook reeds gebeurd — dat „ook zijns inziens met betrekking tot de opvoeding in het algemeen en tot die in het kader van de kinderbescherming in het bijzonder, de taak van het particulier initiatief primair is en dat de overheid slechts dan de uitvoering in handen mag, maar dan ook *moet* nemen, wanneer het particulier initiatief, ook bij voldoende financiële steun, daarin te kort schiet". (Memorie van antwoord 19 Mei 1954).

Wetsontwerp tot invoering van de mogelijkheid van adoptie

Bij Koninklijke Boodschap van 12 Juli 1954 is bovenbedoeld wetsontwerp ingediend. Over het vóór en tegen van adoptie is zo langzamerhand een hele boekenkast volgeschreven. Te dezer plaatse wordt hieraan voorbijgegaan, omdat het thans practisch zeker is, dat ook hier te lande adoptie zal worden ingevoerd. De wijze waarop, interesseert ons nu. Het ontwerp, dat uit de bus is gekomen, wijkt af van alle mogelijke buitenlandse regelingen op dit gebied. Veelal wordt het aannemen en afstaan van kinderen gezien als een handeling tussen pleegouders en ouders, als een overeenkomst, welke door de rechter al dan niet wordt gesanctionneerd. In het Nederlandse wetsontwerp wordt de adoptie gezien als een kinderbeschermingsmaatregel, welke volgt op een reeds eerder genomen maatregel van ontheffing en/of ontzetting.

In het kort komt de voorgestelde regeling hierop neer:

Pleegouders, die met de voogdij over hun pleegkind zijn belast en die het kind reeds meer dan drie jaar feitelijk verzorgen, kunnen het adopteren, ten minste wanneer de rechter adoptie in het *kennelijk* belang van het kind acht.

Door de adoptie, die onherroepelijk is, treedt het kind als wettig kind in de familie van de adoptanten. Met de eigen familie worden alle familierechtelijke banden verbroken.

Behoudens uitzonderingen in verband met het overlijden van één der pleegouders kunnen alleen echtparen adopteren. Het minimum leeftijdsverschil tussen adoptanten en pleegkinderen bedraagt 18 jaar, terwijl pleegouders, die elk van beiden meer dan 50 jaar met hun pleegkind in leeftijd verschillen, niet meer kunnen adopteren.

Een kind van veertien jaar of ouder, welks adoptie wordt gevraagd, wordt zelf door de rechter gehoord.

Adoptie wordt niet uitgesproken, wanneer de ouders zich tegen de adoptie verzetten. Een *ontzette* ouder kan zich echter niet tegen de adoptie verzetten, terwijl dit evenmin kan doen de ouder, die meer dan twee jaar tevoren ten verhore is opgeroepen op een gelijk verzoek van de pleegouders tot adoptie.

Aangezien men enige zekerheid wenst te hebben ten aanzien van de duurzaamheid van het huwelijk, wordt als voorwaarde voor de adoptanten gesteld, dat zij ten minste vijf jaar voor de dag van het verzoek tot adoptie met elkaar zijn gehuwd. Ten einde te bevorderen dat de rechtspraak met betrekking tot adoptie over het gehele land ongeveer volgens dezelfde normen plaatsvindt, wordt een Centrale Adoptieraad ingesteld.

Naar aanleiding van een bij de rechtbank door de pleegouders ingediend adoptieverzoek stelt de voogdijraad een onderzoek in. Een afschrift van het rapport, alsmede van het adoptieverzoek, wordt door de voogdijraad aan de Centrale Adoptieraad gezonden, die ter zake adviseert.

Met het oog op ongewenste afstand en om tijdig ingrijpen mogelijk te maken, is een strafbepaling in het ontwerp opgenomen, luidende als volgt:

„Hij die zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de voogdijraad een kind beneden de leeftijd van zes maanden, hetwelk niet onder de voogdij van een rechtspersoon staat (geen voogdijkind dus!), als pleegkind opneemt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste drie weken of geldboete van ten hoogte tweehonderd gulden."

Na de indiening van het ontwerp zijn reeds verschillende artikelen in de vakpers verschenen, houdende suggesties voor wijziging of aanvulling van bepaalde artikelen. Zo wordt bijvoorbeeld onder de aandacht gebracht, dat er verschillende voogdijkinderen zijn — kinderen dus staande onder de voogdij van een rechtspersoon — die geadopteerd zouden kunnen worden doch ten aanzien van wie de vereniging, ogenschijnlijk niet te recht, bezwaar heeft de voogdij aan de pleegouders over te dragen.

Met enige spanning kan men uitzien naar de behandeling van dit ontwerp in de beide kamers der Staten-Generaal.

Wetsontwerp op de justitiële documentatie en op de verklaringen omtrent het gedrag

Voorzien van een zeer lijvige toelichting is dit wetsontwerp bij Koninklijke Boodschap van 28 Juli 1954 bij de Tweede Kamer ingediend.

Voor de kinderbeschermer is van belang, dat door de voorgestelde regeling de moeilijkheden, welke er waren met betrekking tot de bewijzen van „goed zedelijk gedrag", worden opgelost. Thans is het nog zo, dat een veroordeling tot een tuchtschoolstraf, of tot terbeschikkingstelling, een jongen of meisje in zijn/haar later leven parten kan spelen, doordat een bewijs van goed gedrag — voor sommige functies bij de overheid pleegt men een dergelijke verklaring te verlangen — betrokkenen soms op grond van een veroordeling tijdens hun minderjarigheid niet wordt uitgereikt.

Het wetsontwerp beoogt de mogelijkheid tot rehabilitatie in de wet te introduceren door na verloop van tijd de strafbladen uit de strafregisters te verwijderen. In het algemeen zal verwijdering geschieden na verloop van een termijn van vier jaar, bij veroordeling tot gevangenisstraf of rijkswerkinrichting te verlengen tot acht jaar.

De burgemeester der gemeente blijft bevoegd afgifte te doen van verklaringen omtrent het gedrag. Het doel waarvoor de afgifte wordt gevraagd moet worden vermeld.

Weigert de burgemeester de afgifte van een verklaring dan kan betrokkene bij de rechtbank in beroep gaan. Ook kan de burgemeester de beslissing op het verzoek tot afgifte van een verklaring omtrent het gedrag verwijzen naar de rechtbank.

Voor gedetailleerde gegevens leze men het Maandblad voor berechting en reclassering van Augustus—September 1954, waarin het gehele wetsontwerp met toelichting is afgedrukt.

Wetsontwerp tot wijziging van enkele bepalingen betreffende de ondertoezichtstelling

Dit ontwerp is ingediend bij Koninklijke Boodschap van 6 September 1954. Het beoogt de plaatsing van de onder toezicht gestelde buiten het eigen milieu, welke

thans op aanwijzing van de gezinsvoogd geschiedt, een wettelijke grondslag te geven en aan een termijn van maximaal twee jaar te binden.

Blijkt na anderhalf jaar, dat terugplaatsing in het eigen milieu binnen twee jaar niet mogelijk zal zijn, dan kan gedwongen ontheffing c.q. ontzetting der ouders worden overwogen.

Hoewel het juist wordt gevonden, dat plaatsing buiten het eigen milieu voortaan alleen door de rechter kan geschieden, alsmede dat deze plaatsing aan een zekere termijn wordt gebonden, wordt anderzijds betreurd, dat verlenging na twee jaar niet mogelijk is, ook al werken de ouders in alle opzichten mede. Dan tot ontheffing of ontzetting over te gaan, achten velen niet in overeenstemming met de moderne inzichten op het gebied van de kinderbescherming wat betreft de samenwerking met de ouders.

Ook over dit wetsontwerp zal het laatste woord nog wel niet gesproken zijn.

Te verwachten wetsontwerpen

Zeer waarschijnlijk zal nog dit jaar een *Wetsontwerp tot herziening van het kinderstrafrecht* de Tweede Kamer bereiken, evenals een nieuwe *kinderbeginselenwet*. Aangenomen mag worden, dat men in het ontwerp veel zal terugvinden van de aanbevelingen gegeven door de commissie-Overwater, die in Augustus 1951 haar rapport over de reorganisatie van het rijkstucht- en opvoedingswezen, en in verband daarmede van het kinderstrafrecht, aan de minister van Justitie heeft aangeboden. Ongetwijfeld zal in dit orgaan de nodige aandacht aan het ontwerp worden besteed.

MR. P. G. PRINS

Kinderbeschermingsliteratuur

In het *Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde* nr. 14 (30-7-'54, blz. 299—308) wordt een beschrijvend onderzoek gepubliceerd naar de bevindingen van oud-leerlingen van het B.L.O. te Amsterdam, die inmiddels opgegroeid zijn. De samenstellers van het rapport komen tot enkele opmerkelijke conclusies; zo is hun gebleken, dat de jongens onder deze oud-B.L.O.-leerlingen meer moeite hebben om een „gunstige" echtgenote te vinden dan de meisjes.

Het B.L.O.-schoolbezoek wordt ook in het latere leven als een duidelijke schande aangevoeld. Deze negatieve gevoelens breiden zich weer uit tot de nazorg, zodat hiervan minder gebruik wordt gemaakt dan wenselijk zou zijn.

(„Onderzoek naar het lot van de oud-leerlingen van het BLO te Amsterdam van het ontslagjaar 1928.")

In hetzelfde nummer van het *Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde* (blz. 270—276) wordt geschreven over het schoolverzuim van lagere-schoolleerlingen. Het percentage zieken onder schoolmeisjes blijkt steeds ongeveer 1,5 pct. hoger te liggen dan onder schooljongens. Ziekteverzuim neemt ook toe, naarmate de vacantie langer geleden is.

(„Schoolverzuim" — B. v. d. Berg, F. Wiebenga en J. H. de Haas.)

Het dubbel zomernummer van *Dux* (nr. 7/8, Juli/Aug. 54, blz. 347—353) bevat o.a. een paedagogisch artikel, waarin een probleem van de eerste orde in deze tijd als volgt wordt geformuleerd: „Wat kan de paedagogiek doen om bij de ouders het gevoel van opvoedingsonmacht weg te nemen?"

(„Hoofdproblemen der paedagogiek" — Dr. N. Beets.)

Een verslag van het Kinderrechtercongres te Brussel van 16—19 Juli '54, vindt men in het *Tijdschrift v. Maatschappelijk Werk* van 5-10-'54 (blz. 340—342). De algemene ondertoon van het congres bestond wel hieruit, dat men overal aan het zoeken is naar

middelen om vormen van wangedrag te voorkomen. Natuurlijk wordt hierbij de voorkeur gegeven aan hulp en voorlichting aan ouders en kinderen op vrijwillige basis.

In *Diakonia* nr. 8/9 (Aug. '54, blz. 134—139) en nr. 10 (Oct. '54) is een principieel artikel te vinden, waarin van christelijke zijde uiteengezet wordt, wat het doel is waartoe men de toevertrouwde kinderen wil opvoeden. Dit wordt als volgt geformuleerd: „Het vormen en voorbereiden van jonge mensen om zich in dienst te stellen van die gemeenschap, die zich niet conformeert aan de gang der wereldse dingen, maar die Jezus' komst verwacht."

(„Oorsprong-weg-doel" — Dr. F. Boerwinkel; ook gepubliceerd in *De Koepel* van Oct. 54, nr. 10, blz. 355—367.)

Het *Tijdschrift v. Buitengewoon Onderwijs* nr. 7/8 (Juli/Aug. '54, blz. 132—137 en 164—171) bevat enkele, niet eenvoudige, artikelen betreffende de verruiming van de betekenis der orthopaedagogie (d.w.z. de opvoeding van het individu, dat aanpassingsmoeilijkheden heeft op grond van ontwikkelingsstoornissen) en de figuur van de orthopaedagoog, die over wel uitzonderlijke geschiktheid moet beschikken om het gestoorde kind volledig te kunnen aanvaarden.

(„De betekenis van de orthopaedagogie voor de psychotherapie en de psychosomatische Geneeskunde" — Dr. B. Stokvis en „De persoon van de orthopaedagoog" — Prof. dr. E. A. D. E. Carp.)

SECTIE ALGEMEEN MAATSCHAPPELIJKE ZORG

Iets over de practijk van het werk onder maatschappelijk onaangepaste gezinnen

II

Een vorige maal werd reeds betoogd, dat de heropvoedingstaak van een maatschappelijk werkster in een sociaal-onaangepast gezin zowel een psychologisch als een zuiver practisch karakter heeft. Deze beide kanten zijn niet van elkaar los te zien. Slaagt men er nl. in de sociale omstandigheden aanmerkelijk te verbeteren, terwijl het gezin er innerlijk nog niet rijp voor is, dan mislukt de heraanpassing na kortere of langere tijd toch. Een voorbeeld moge u dit verduidelijken.

Een sociaal-zwak gezin, bestaande uit man, vrouw en twee kinderen, was zeer slecht gehuisvest. Men bewoonde slechts een kleine kamer bij de ouders van de vrouw, hetgeen voor dit gezin beslist onvoldoende was. Financieel verkeerde men echter in een gunstige situatie, lage huur, weinig vaste lasten, lage kosten van levensonderhoud, daar men de maaltijden gemeenschappelijk met het ouderlijk gezin gebruikte.

Het jonge gezin kreeg een eigen woning toegewezen in een behoorlijke buurt. De vrouw was echter totaal niet ingesteld op het zelfstandig voeren van een huishouding en het omgaan met geld. Het gevolg was, dat zij zich steeds dieper in de schulden werkte en het bedrag, dat zij wekelijks aan afbetalingsmagazijnen moest afstaan, vrijwel het gehele loon van de man bedroeg. Hieruit kwam een diepgaande onenigheid tussen man en vrouw voort en het gezin dreigde geheel ten onder te gaan.

Omgekeerd geldt ook, dat wanneer man en vrouw zover gekomen zijn, dat zij zelf de verantwoordelijkheid voor hun gezin zouden aankunnen, men zoveel mogelijk moet trachten

hun de kans te geven, hetzij bijv. door overplaatsing naar een betere buurt, dan wel door beter werk voor de man te zoeken.

Hoewel men dus zeer nauwkeurig moet afwegen, wanneer een gezin er aan toe is, hulp van een bepaalde instelling te verkrijgen ter verbetering van de omstandigheden, wil dit toch niet zeggen, dat de maatschappelijk werkster niet bereid moet zijn enig risico te nemen.

De beschrijving van het onderstaande geval toont aan, dat hier, ditmaal met succes, een risico genomen werd.

In het gezin Z. was eigenlijk alles mis. De huwelijksverhouding was zo slecht, dat man en vrouw elkaar geregeld te lijf gingen. De huishoudelijke verzorging was beneden peil, gewassen werd er zelden en warme maaltijden verschenen nooit op tafel. De drie kinderen, die allen nog leden aan enuresis, kregen slechts nu en dan schone kleertjes, zodat zij voortdurend onder eczeem zaten. Ook de psychische verzorging liet alles te wensen over. De kinderen leefden grotendeels op straat en hadden de typische angsthouding van kinderen die alleen aan slaag gewend zijn. Het was niet mogelijk hierin verandering te brengen, daar alle hulp, ook die van een gezinsverzorgster, werd afgewezen. Tot de vrouw ziek werd. Zij vroeg toen zelf of zij enkele dagen hulp van een gezinsverzorgster kon krijgen en deze slaagde er in zeer korte tijd in een zodanige binding met de vrouw tot stand te brengen, dat zij, ook na het herstel geaccepteerd werd.

De gezinsverzorgster vervulde voor de vrouw de moederrol. De vrouw, die altijd te apathisch geweest was om iets te doen, werd tot enige activiteit gebracht; de kinderen werden beter verzorgd, er kwam wat sfeer in huis, hetgeen ook de verhouding tussen de echtelieden ten goede kwam.

Zo was er na vier maanden een duidelijke verbetering te constateren. Door omstandigheden moest de gezinsverzorgster zich plotseling geheel van het gezin losmaken en nu bleek, dat de verbetering van de vrouw uitsluitend gegrond was geweest op de binding die zij met de gezinsverzorgster had. De vrouw, die nu gewend was aan gezelligheid en contact, zocht onmiddellijk een plaatsvervangster en vond die in een buurvrouw. Deze buurvrouw had helaas een zeer slechte invloed en kreeg mevrouw Z. zo in haar macht, dat deze niets meer durfde doen dat tegen de wensen van haar buurvrouw inging. Mevrouw Z. moest haar buurvrouw geld lenen, haar dagelijks op eindeloze koffie- en theevisites vragen en na korte tijd was de toestand zo mogelijk nog slechter dan voorheen.

Mevrouw Z. zag zelf wel in, hoezeer zij achteruit gegaan was, doch zij zag geen kans, zich aan de invloed van haar buurvrouw te onttrekken.

Nu had natuurlijk afgewacht kunnen worden tot mevrouw Z. zoveel moed verzameld had dat zij de knoop doorhakte en de funeste relatie verbrak, doch dit moment, zo het ooit zou komen, zou waarschijnlijk nog zeer lang op zich laten wachten. Het laten voortduren van de bestaande situatie zou echter, vooral voor de kinderen, zeer kwade en misschien onherstelbare gevolgen hebben. Na ampele besprekingen werd dan ook besloten het gezin Z. over te plaatsen naar een andere straat, in een geheel opgeknapte woning, terwijl bovendien een voorschot verstrekt werd voor aankoop van stoffering. De gezinsverzorgster, die inmiddels was teruggekeerd, nam haar plaats weer in, en nu, na een half jaar, kan gezegd worden, dat het gezin Z. hard bezig is, zich er bovenop te werken en na verloop van korte tijd geheel zelfstandig zal kunnen staan.

Deze radicale ingreep van buitenaf maakte aanvankelijk een zeer intensief contact tussen maatschappelijk werkster, de gezinsverzorgster en de vrouw noodzakelijk, zodat mevrouw Z. de gelegenheid had, zich rustig aan haar nieuwe omstandigheden aan te passen.

Bijzondere problemen brengt de heropvoeding van het sociaal-zwakke gezin met zich, wanneer beide, of een der beide huwelijkspartners geestelijk onvolwaardig is..

Een debiele man zal zich moeilijker in het arbeidsproces kunnen handhaven, zodat de keuze van werk en arbeidsomgeving voor hem van nog groter belang is, dan in normale gevallen.

Een debiele vrouw zal meer moeite hebben met het aanleren van huishoudelijke technieken, terwijl zij ook dikwijls minder in staat zal zijn haar kinderen goed op te voeden, zodat speciaal voor hen getracht moet worden een goed derde milieu te vinden.

Het heropvoedingsproces zal hier dus langduriger zijn, terwijl ook de maatschappelijk werkster een wat actievere rol zal moeten spelen en meer op gewoontevoming zal moeten werken.

A. STOPPENDAEL

Erasmus in fresco's

Van alle persoonlijkheden wier optreden beslissend was voor de zo dramatische ontwikkelingsgang van de zestiende eeuw, is het misschien die van Erasmus, welke een toneelschrijver de minste mogelijkheden biedt. Zijn leven lang heeft Erasmus de situaties vermeden, die elke dramaturg tot zijn „grote scènes" styleert: die, waarin buigen of barsten het enige alternatief is. Zijn aangeboren scepticisme maakt hem eerder geschikt voor de rol van bemiddelaar dan voor drager van de dramatische handeling of diens tegenspeler. En indien men in een toneelstuk aan hem de glorie en de onmacht van het scepticisme wilde demonstreren, dan zou men de historische waarheid geweld moeten doen en hem moeten samenbrengen met de tegenstander, met wie hij nooit anders dan schriftelijk in contact getreden is: met Luther. Weigert men deze of een soortgelijke kunstgreep toe te passen, dan blijft men zitten met een figuur, die door zijn zucht tot distanciëring en zijn neiging om zich aan de handeling te onttrekken, beslist a-dramatisch is. En ten slotte houdt dit in, dat een spel over Erasmus als drama meer tot mislukken gedoemd is naarmate de schrijver er beter in slaagt om binnen de speelruimte van de historische feiten de figuur van Erasmus, in zijn levensomstandigheden en zijn levenshouding, zijn denkwijze, voorkeuren en idealen, te verbeelden.

Het is nauwelijks denkbaar, dat Garmt Stuiveling, toen hij zich zette tot het schrijven van zijn spel „Erasmus",*) zich deze moeilijkheid niet bewust is geweest en we mogen dus wel aannemen, dat de schrijver zich tot taak stelde een „vie dramatisée" van Erasmus te leveren, wel wetend, dat het resultaat meer als leesdrama dan als spel van belang zou zijn. Geen toneelstuk dus, waarin de opeenvolgende scènes in hun onverbiddelijke samenhang voeren naar een dramatisch hoogtepunt, maar één dat door middel van vrijwel los van elkaar staande taferelen een beeld wil geven van Erasmus' leven en streven, zijn moeilijkheden en problemen. Daar deze taferelen, zowel wat de tijd als de plaats van de handeling betreft, nogal ver uiteen liggen, kan het niet anders of in elk treden weer nieuwe personages op: de omgeving wisselt, Erasmus blijft. Daarmede is dan wel recht gedaan aan het cosmopolitisch karakter van dit leven, maar deze opzet bracht een bezwaar met zich mee. Bij het begin van ieder tafereel dienen we aan de weet te komen in welke betrekking de nieuwe personages tot elkaar (en tot Erasmus) staan, en in welke situatie ze verkeren. Er is dus telkens een expositie nodig en daardoor komt de handeling, die uiteraard slechts draait om Erasmus, maar moeizaam op gang. Het sterkst wreekt zich dat in het laatste tafereel, het sterfbed van Erasmus, dat ondanks de smartelijke „stem van Erasmus" niet meer is dan een vrijwel handelingloos naspel, waarin de vrienden zich eerbiedig en liefdevol bezinnen op de grootheid en de betekenis van deze stervende. Dit betekent niet, dat dit laatste tafereel het minst ontroerende zou zijn; het is alleen maar te weinig „toneel" geworden en het heeft voor de benadering van het probleem Erasmus veel minder belang dan de vijf overige.

Die zijn namelijk zo gekozen, dat ze — zowel door hun inhoud als door hun toon en stemming — kunnen gelden als kernpunten van verschillende perioden in Erasmus' leven en op zich zelf al is het vinden van vijf zulke momenten, zó, dat ze te zamen het voornaamste uit Erasmus' levensgang naar voren brengen, een prestatie van belang.

Van het eerste, zonnige, tafereel, het gastmaal ten huize van Thomas More in de nazomer van 1509 tot en met het sombere vijfde, waarin Erasmus de balans opmaakt over

*) Garmt Stuiveling: Erasmus. Spel van het Humanisme. Tweede druk. N.V. Em. Querido's Uitgeversmij. Amsterdam 1954. Geb. *f* 7,90.

zijn leven en zijn tijd, wordt aan de lezer een beeld gegeven, dat aan de voornaamste eigenaardigheden, gebeurtenissen en problemen van dit werkzame geleerdenleven recht doet wedervaren. Erasmus, de meedogenloze spotter en hekelaar van wantoestanden, is er, zo goed als de minnaar van boek en drukkerij, als de geleerde die terugkeert tot de bronnen, om zodoende de leer te zuiveren van de verwarrende toevoegsels en verkeerde interpretaties der theologen. Maar ook is er zijn invloed op het denken van anderen, en de terugslag daarvan op hem zelf. Want hij mag dan steeds de eenheid der Kerk hebben voorgestaan, door zijn critiek heeft hij de geesten wakker gemaakt en mede de stoot gegeven tot een beweging, die met het optreden van Luther een wending nam, die door hem fataal geacht moest worden. Zo kwam hij tussen de kampen te staan: door de katholieken gewantrouwd, door Luther en zijn aanhang eerst omworven en ten slotte verketterd onder het motto: „Wie niet met ons is, is tegen ons."

Het is deze tragiek — in wezen die van alle grote sceptici — die bij Stuiveling het volle pond krijgt. In het tweede tafereel reeds treden twee monniken op, die in hun stompzinnige geborneerdheid Erasmus' poging tot herstel van de grondtekst van het Nieuwe Testament voor een werk des duivels uitkrijten, terwijl het twistgesprek met Egmondanus in het volgende tafereel duidelijk maakt, hoe de officiële ketterjagers der Kerk over Erasmus denken:

„Gij zijt de stem, Luther is de echo maar" en verder: „... gij, die arglistig twee aangezichten hebt: ene, dat kwistig lofzingt voor onze kerk, een ander, dat heimlijk en in 't publiek de kerk bespat met gif en gal."

Jammer is het alleen, dat Stuiveling aan Erasmus in deze Egmondanus geen waardiger tegenstander gegeven heeft. Hij is een geborneerde fanatiekeling, in zijn optreden niet zo heel veel verschillend van de zoëven genoemde monniken, hij — theologisch hoogleraar nog wel, en dus geschoold in de knepen van de Thomistische redeneerkunst — stapelt stommiteit op stommiteit en biedt daardoor aan Erasmus aangrijpingspunten te over voor een al te gemakkelijke overwinning.

In tafereel IV en V spitst dan het conflict met Luther zich toe. De scheuring is een feit geworden en hier is het, dat Erasmus tot het smartelijk besef van zijn tragische positie komt:

„Dwars door de christenen heen loopt reeds de onheelbare breuk – ik sta alleen en hoor bij de ene noch bij de andre kant. Ik sta alleen, en voel mij toch verwant met ieder. Wat hen scheidt, scheidt in mijn eigen gemoed mijzelve van mijzelf ..."

Ondanks deze vertwijfeling weet Erasmus dan in een volgend gesprek met Grynaens een scherpe scheidslijn tussen zich zelf en Luther te trekken. Misschien heeft Stuiveling gelijk, misschien behoorde dit mannelijk onderscheiden, dat een positiekiezen inhoudt (en welk een positie dan bovendien!), inderdaad tot Erasmus' wezen. Ik voor mij mis hier iets van dat vlottend-ongrijpbare, dat zich niet willen en kunnen vastleggen, waardoor Erasmus' levenshouding gekenmerkt schijnt te worden. Maar in ieder geval heeft juist door dit ontbreken van het tweeslachtige het beeld aan scherpte, de figuur aan klaarheid van dispositie gewonnen. En om deze scherpte en helderheid zou men Stuivelings „Erasmus" kunnen vergelijken met een serie wandschilderingen, waaruit de grote humanist als een vastomlijnde figuur naar voren treedt. P. C. J. REYNE

Verschenen is het eindrapport van de Staatscommissie vervanging Armenwet, ingesteld bij K.B. van 12 April 1917 No. 16. Verkrijgbaar bij de Staatsdrukkerij te 's-Gravenhage. De redactie hoopt in volgende nummers op de inhoud van dit rapport in te gaan. Red.

Hulpverlening aan
werklozen en zelfstandigen

Losbladige tekstuitgave van voorschriften en circulaires, voorzien v. gemeenteklasseindeling en een uitvoerig chronologisch register, omvattende de rubrieken: Sociale Voorziening, Hulpverlening aan gedemobiliseerde militairen, Soc. econ. hulpverleningsregeling voor zelfstandigen, Soc. werkvoorzieningsregeling voor hoofdarbeiders, Regeling voor Soc. bijstand aan beeldende kunstenaars en Gem. Soc. Werkvoorzieningsregeling voor handarbeiders.

Prijs f 9.—

Aanvullingen 5 cts per bedrukte pagina

N. V. Drukkerij en Uitgeverij
Vermande Zonen
Willemsplein 16, IJmuiden

Ook verkrijgbaar via de boekhandel

VAMALIN

UNIFORM-KLEDING
een
Van Maanen
fabrikaat

Bijna een halve eeuw vakmanschap .... Uw garantie

Verkoopkantoor:
1e HELMERSSTRAAT 167/169
AMSTERDAM-W.
Tel. 84089

Aanmeldingsformulier

Te verzenden aan het
Centraal Bureau „Humanitas", Vondelstraat 61, Amsterdam West
of aan het plaatselijk afdelingssecretariaat

Naam .....

Adres .....

Woonplaats .....

meldt zich aan als lid (*individueel/echtpaar).

*) De contributie zal per week/maand/jaar worden voldaan.

..... de ..... 195 .....

De minimum-contributie bedraagt:

f 5,— per jaar, *f* 0,45 per maand of *f* 0,10 per week.

Voor echtparen *f* 6,— per jaar, *f* 0,55 per maand of *f* 0,12 per week.

*) Doorhalen wat niet wordt verlangd.